This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

+ *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.

+ *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.

+ *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.

+ *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter `http://books.google.com` durchsuchen.

PSALM XXII

een lijdens- en zendingspsalm.

EENE BIJBELSTUDIE

DOOR

Dr. J. J. P. VALETON Jr.,
Hoogleeraar.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
1888.

453.6
V168p

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

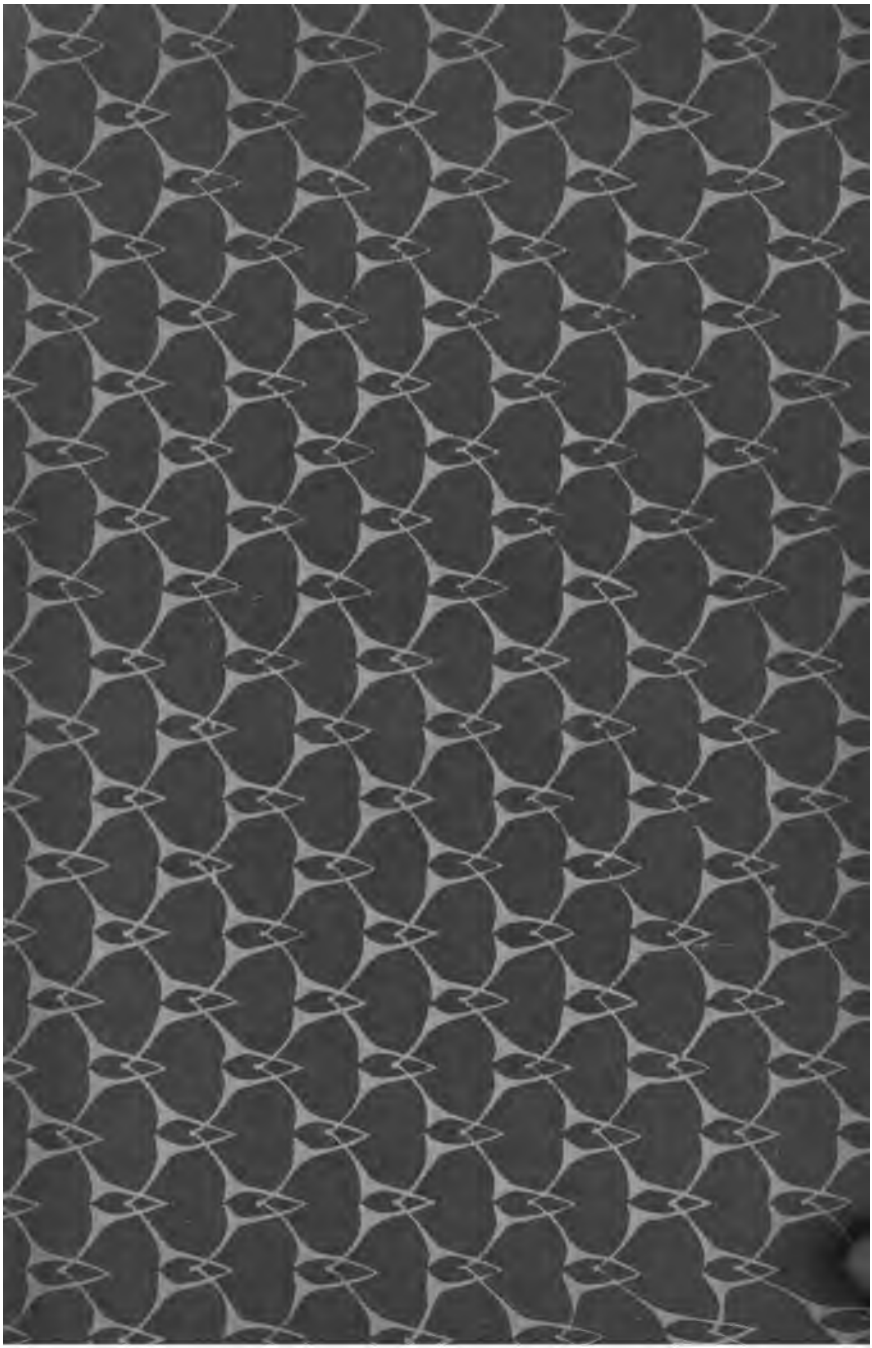

PSALM XXII

een lijdens- en zendingspsalm.

11 1.09

PSALM XXII

een lijdens- en zendingspsalm.

EENE BIJBELSTUDIE

DOOR

Dr. J. J. P. VALETON Jr.,
Hoogleeraar.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
1888.

4JJ.6
V168p

In de volgende bladzijden heb ik getracht de resultaten van wetenschappelijke studie mede te deelen in een vorm die binnen het bereik van ontwikkelde gemeenteleden valt, en waarvan ik hoop, dat hij strekken zal om de diepe gedachte en den grooten rijkdom van dezen heerlijken Psalm te beter te doen waardeeren.

Ik heb alles vermeden, wat eenigszins zweemde naar omhaal van geleerdheid, en alleen in een twintigtal zeer korte aanteekeningen aan het einde een en ander ter toelichting gezegd, bepaald met het oog op hen, die iets van het Hebreeuwsch verstaan.

Mijn doel met dit geschriftje is op te bouwen, de kennis van en de liefde voor het Oude Testament te vermeerderen, en door hetgeen ons daarin gegeven is, te wijzen op Hem, die gekomen is om de Wet en de Profeten te vervullen, en in wiens Evangelie onze zaligheid ligt!

UTRECHT, Februari 1888. V.

„Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?" zoo klonk het eenmaal van Golgotha's kruis. Dikke, zwarte duisternis bedekte de aarde, en het vreeselijkst treurspel werd afgespeeld, dat ooit op aarde heeft plaats gehad!

Hij, die deze klacht daar uitte, heeft er recht op te worden beschouwd als de Lijder bij uitnemendheid. In zijne klacht wordt de hoogste zielesmart vertolkt. Toch sluit de Heiland zich daarbij aan aan het Oude Verbond. Ook het lijden der Oude Bedeeling, het lijden der menschheid, is door Hem „vervuld."

Met dubbele belangstelling doet dit ons stil staan bij den psalm, waaraan hij zijne klacht heeft ontleend. Wij hebben dien te verstaan in zijn samenhang en ons rekenschap te geven van den inhoud en de bedoeling er van. In bijzondere mate schijnt hij ons door Jezus gewijd; maar — behoeven wij het eigenlijk wel te zeggen? — hij verliest daardoor niets van zijn Oud-Testamentisch karakter; hij blijft psalm.

Dit hebben wij bij de verklaring er van niet uit

het oog te verliezen. Het moet ons te doen zijn om den dichter te verstaan, die in dezen psalm tot ons spreekt. Wij moeten ons oor te luisteren leggen, om op te vangen wat er in zijne ziel is omgegaan. Wij moeten ons zelven in zijnen toestand verplaatsen, om met hem te lijden en met hem te vieren den triomf des geloofs.

Daaraan zijn de volgende bladzijden gewijd. Eene vertaling van den psalm volgt aan het slot.

Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten? zoo vangt deze psalm aan.

Men kan vragen, wat de kracht is van dit: waarom? Wordt daarmee naar de reden van het lijden gevraagd, of God soms antwoorden zou? Is het de uiting van ongeduld en vertwijfeling? dan wel van verlangen, dat het toch anders mocht zijn? Wij bedriegen ons wel niet, wanneer wij aan deze laatste opvatting de voorkeur geven. Er spreekt zich een nameloos gevoel van ellende, meer bepaald van lichamelijke en geestelijke verlatenheid in uit. De dichter voelt zich zoo onbeschrijfelijk alleen. Hij merkt niets, niets hoegenaamd van zijn God. Het is als was deze er niet!

En toch — het is zijn God! Op dit tweevoudige „mijn God", kan, juist tegenover het gevoel van verlatenheid, dat zich hier uitspreekt, niet genoeg nadruk worden gelegd. De dichter heeft kennis aan

God; deze is hem geen vreemde; hij kent Hem als zijn God.

Daarin drukt hij uit, in welke verhouding hij tot den Allerhoogste weet te staan. Hoe veel had hij in vroegere dagen niet van Hem genoten! hoe veel goeds niet in Zijne gemeenschap gesmaakt!

Maar nu .... niets meer daarvan! Waar is nu zijn God? Waar zijn nu de blijken van Zijne ontferming, van Zijne liefde en trouw? Waar de teekenen hem vroeger zoo menigmaal en op zoo velerlei wijze, zoo onmiskenbaar gegeven, dat Hij luisterde naar zijn gebed, dat Zijn oog op hem was, dat Hij Zijne beschermende hand over hem uitgestrekt hield?

Ach, hij ziet ze niet meer! In zijne ziel leven dezelfde behoeften; hij kan niet buiten zijn God! Maar de hemel schijnt gesloten te zijn; hij waart zoekende, tastende rond! Duisternis heerscht er rondom hem; waar is nu zijn God? Vreeselijke toestand! Worsteling van het geloof!

Is niet te vreezen, dat ook eindelijk dat „mijn God" verstommen zal, en dat het gebed, — het gebed, dat ledig tot den bidder schijnt terug te keeren, — niet meer zal worden opgezonden, omdat God er niet meer schijnt te zijn?

Of dat te vreezen is, ik weet het niet. Zou er één geloovige zijn, die dezen zelfden strijd niet in meerdere of mindere mate heeft doorgemaakt en telkens weer doormaakt?

Gods wegen zijn wonderbaar, en Hij stelt het

geloof op de proef. Zalig de mensch, die deze beproeving doorstaat, die niet aflaat, die blijft bidden en worstelen, den ganschen, vaak zoo langen nacht door: „Ik laat u niet los, tenzij Gij mij zegent; Gij zijt toch, al laat Gij niets van U merken, Gij zijt toch mijn God."

En ons oog, Christenen, richt zich naar Golgotha's kruis; en wij zien op Hem, die dezen strijd voor ons heeft doorgestreden, en die ook ons, zoo dikwijls dit noodig is, er door heen voeren zal!

Onze psalmdichter heeft niet afgelaten, en zijn roepen was niet te vergeefs. In het laatste gedeelte van onzen psalm, van vs 23 af, zal hij getuigen van het licht, dat voor hem opgegaan is. Maar zoo ver zijn wij nog niet. Eerst vergunt hij ons nog een diepen blik in zijn strijd.

In de tweede helft van vs 2 wordt deze verlatenheid nader omschreven. In de Statenvertaling staat hier: „verre zijnde van mijne verlossing, van de woorden mijns brullens." Ook v. d. Palm heeft in hoofdzaak hetzelfde. De bedoeling van deze woorden is dan, dat God door niet naar het gekerm van den lijder te hooren, er ook afkeerig van blijkt te zijn hem te verlossen.

Toch zal men toestemmen, dat de woorden „verlossing" en „woorden mijns brullens" eene zonderlinge parallellie vormen, terwijl ook de constructie weinig helder is, te meer daar het voorzetsel van, in de Statenvertaling cursief gedrukt, in het He-

breeuwsch voor het tweede woord niet wordt herhaald.

Natuurlijker is eene andere constructie, die door velen, ik noem alleen DELITZSCH, gevolgd wordt. Volgens deze vormt vs 2b een zelfstandigen volzin, op deze wijze: „verre zijn van mijne verlossing de woorden mijns brullens", m. a. w.: zij brengen mij geen heil aan, zij zijn te vergeefs.

Toch pleit hier tegen, dat het „verre" ook blijkens zijne plaatsing, veel beter te verbinden is met de eerste helft van het vers, en dat men hier ook nog eene uitspraak verwacht aangaande God, eene uitspraak, die dan in vs 3 nader toegelicht wordt.

Men leze daarom, met eene in het Hebreeuwsch onbeduidende verandering van den tekst [1]): **verre zijnde**, of in den zin nog beter: u verre houdende **van mijn geschrei, van de woorden van mijn gekerm.**

Wat het woord brullen betreft, dat ik in navolging van V. D. PALM door gekerm verving, wijs ik op de Kantteekening van de Statenvertaling bij dit vers: „dit geeft te kennen eene schrikkelijke beroerte des harten, voortbrengende een sterk geroep", gelijk ook op het woord van CALVIJN: „het geeft te kennen, dat hij door niet geringe plagen gekweld werd".

O, wie zal zeggen, wat al worstelingen er in dat woord liggen opgesloten! wat al angstkreten der ziel daarin als het ware zijn samengevat! Hier is het wel een uit de diepte roepen tot God!

Mijn God, zoo gaat hij dan voort, vs 3, en wederom zoekt zijn oog het oog van zijn Schepper, **ik roep des daags, maar Gij antwoordt niet, en des nachts, maar mij gewordt geen verpoozing.**

Duidelijk wordt hier in het niet erlangen van hulp, m. a. w. in het niet vinden van rust en verpoozing in zijne vreeselijke smarten, door den dichter het bewijs gezien, dat God hem verlaten heeft en zijn smeeken niet hoort. Immers het antwoord, dat hij verwacht, is, dat aan zijn lijden, zij het dan ook slechts voor een oogenblik, een einde worde gemaakt.

Helaas, dat antwoord blijft uit. De nacht volgt op den dag en de dag op den nacht, maar zijne duisternis blijft! De nacht vindt hem biddend, en de dag roepend tot God, maar alles blijft wat het is!

Hiermede is de eerste weeklacht, de hartstochtelijke uiting van wat er omgaat in de ziel des lijders, ten einde.

Wat nu volgt, weet ik niet beter te noemen, dan een hardop overpeinzen van het raadselachtige gedrag Gods. Wat had hij andere dingen verwacht; ja zelfs, zoo zouden wij zeggen, wat had hij andere dingen van God moeten ondervinden!

Drie punten noemt hij. Het eerste is, wat God getoond heeft voor de vaderen geweest te zijn en te

hebben gedaan, vs 4—6. Het tweede, de ontzaglijke vernedering, waarin hij, de op God vertrouwende lijder, verkeert, vs 7—9. Het derde, de verhouding, waarin God zelf den lijder van zijne geboorte af tot zich heeft gebracht, vs 10—11, terwijl dan eindelijk vs 12 nog eenmaal met allen aandrang om hulp wordt gesmeekt.

Wat ons hierbij allereerst in het oog valt, is dit, dat deze verzen van het begin tot het einde in den 2den persoon zijn gesteld. De lijder richt zich rechtstreeks tot God, al hoort deze hem dan ook niet!

Dit ontneemt aan deze verzen het karakter van klacht over God, en geeft hun dat van pleiten voor God. Het is alsof de lijder er God door wil afhouden van voort te gaan met Zijn onbegrijpelijk gedrag. God moet, God mag — het zij met eerbied gezegd! — zoo niet doen! Hij heeft zich zelven anders doen kennen. Hij heeft gemaakt, dat men andere dingen van Hem verwacht!

Dit geldt allereerst van wat God, bepaald in Zijne verhouding tot de vaderen, van Zijn wezen bekend gemaakt heeft.

Hierop ziet wat nu aanstonds volgt, vs 4: **En — Gij zijt heilig, tronende op de lofzangen Israëls.**

Bij de opvatting van de Statenvertaling komt deze gedachte niet tot haar recht. Deze vertalen: „doch Gij zijt heilig", als ware de zin deze: „derhalve is alles goed wat Gij doet; ik daarentegen ben een worm, vs 7, en heb dus geen recht om mij te be-

klagen, en geen macht om mij er tegen te verzetten, ik kan er niets tegen doen."

Dit is echter de bedoeling niet. De dichter voert hier aan, wat hem het gedrag van God het meest onbegrijpelijk maakt. God is de Heilige. Dat wil hier niet zeggen, gelijk velen het opvatten: die het goede wil en het booze haat, en die dus niet moest kunnen dulden, dat de goddeloozen dezen vrome vertreden. Overeenkomstig de beteekenis, die het woord „heilig" veelal in het Oude Testament heeft [2]), is de bedoeling deze: God is de goddelijke, onvergelijkelijke, die verre verheven is boven al het aardsche, de in allen deele groote, de majestueuze. Van Hem zingen de Seraphs, naar het gezicht van Jesaja: „Heilig, heilig, heilig is Jehova der legerscharen, de gansche aarde is vol van Zijne heerlijkheid." Maar, zoo is hier de gedachte, dan moest Hij ook te groot en te goddelijk zijn voor een gedrag als dat hier van Hem wordt gezien. Het is dezelfde toon, die meer dan eens in de redenen van Job wordt gehoord.

Of troont Hij niet op de lofzangen Israëls? Grootsche gedachte, die hier in weinige woorden is nedergeschreven!

Geheel onjuist is het, op grond van de Alexandrijnsche vertaling, met sommige uitleggers deze woorden aldus te vertalen: „Gij woont (of troont) in het heiligdom (of in het heilige), o lofzangen [= o voorwerp der lofzangen] Israëls". Er wordt hier iets anders en grooters bedoeld, dit: dat Jehova een welgevallen in lofliederen heeft. Hij wil,

Hij zoekt deze. Maar dan ook: waar Zijn lof wordt gemeld, daar wordt Zijne nabijheid in bijzondere mate openbaar.

Aan deze uitdrukking ligt eene andere ten grondslag, die wij vinden 1 Sam. IV : 4, 2 Sam. VI : 2, Ps. LXXX : 2, XCIX : 1, deze nl.: „die op de Cherubim troont." De Statenvertaling heeft daarvoor te onrechte: „die tusschen de Cherubim zit."

Deze uitdrukking is ontleend aan de door de vleugelen der Cherubim overschaduwde ark in het Heilige der Heiligen van Jeruzalem's tempel. Daar troonde Israëls God. Daar was Hij in bijzonderen zin tegenwoordig, en steeg de wierookdamp voor Zijn aangezicht op!

Doch bij deze voorstelling bleef het niet. Ezechiël beschrijft ons in H. I en X van zijn boek den troonwagen, gelijk hij dien in geestverrukking aanschouwd heeft; en daar, op de hoog opgehevene vleugelen der Cherubim het uitspansel als van helder kristal; en daarop de troon van de heerlijkheid Gods!

Zoo zag het de ziener! Maar grootscher nog, dichterlijker, en ik zou zeggen, ook nog geestelijker is de voorstelling, die de dichter hier geeft. De gemeente van Israël is in het heiligdom samengekomen. De lofliederen ruischen; en als op onzichtbare vleugelen van het Hem gewijde gezang troont de Allerhoogste, en openbaart Zijne tegenwoordigheid aan het Hem prijzende volk.

Grootsche gedachte nog eens, en die wel waard is ook door ons te worden overdacht: er is eene

wederkeerige betrekking tusschen de tegenwoordigheid Gods en het loflied der Zijnen. Waar gene gevoeld wordt, daar moet worden gezongen. Maar ook, waar gezongen wordt ter eere van Jehova, daar is deze nabij!

En nu, zulk een God, in wien niets aardsch is, of laags of onreins, Hij trekt zich terug van den Hem zoekenden en op Hem vertrouwenden lijder! In plaats van vroolijke gezangen der bevrijding te geven, verbergt Hij Zijn aangezicht! Hij laat tot zich roepen, en geeft geen gehoor!

Hoe anders was men het van Hem gewoon! Hadden niet Israëls vaderen op Hem gehoopt? en zij waren gered!

De dichter herinnert het God, vs. 7. 8: **Op U hebben onze vaderen vertrouwd; zij hebben vertrouwd en Gij hebt ze verlost; tot U hebben zij geroepen, en zij zijn gered geworden; op U hebben zij vertrouwd, en zij zijn niet beschaamd.**

In deze woorden, niet minder dan in de zoo even besprokene aanroeping Gods, herkent men den Israëliet. Wat den dichter de vrijmoedigheid geeft om zoo dringend tot God te roepen, en op zulk eene nadrukkelijke wijze, men zou haast zeggen, aanspraak te maken op de hulp van Jehova, het is de gedachte aan wat God voor de vaderen, voor zijn volk, is geweest.

Ook hier kunnen wij opmerken, wat wij overal in de geschiedenis van het oude Godsvolk aantreffen,

en wat wij zich zien herhalen in de Christelijke Kerk, dit nl., dat het geheel, noem het volk of gemeente, met hetwelk God Zijn verbond gesloten heeft, en waarin en waaraan Hij Zijne liefde openbaart, voor het bewustzijn van den enkelen mensch de tusschenschakel is tusschen God en hem.

In de Roomsche Kerk is dit eenzijdig en ongeestelijk opgevat; maar daarom mag het toch in de Protestantsche Kerken niet worden miskend. Het is de gedachte, dat wat de geloovige heeft, hij dat heeft als lid van het lichaam van Christus, die het Hoofd is, en in wien alles tot één is gebracht. Uitverkoren in Hem, staat de geloovige niet op zich zelf. Hij maakt deel uit van Zijne gemeente, en heeft als zoodanig deel aan de schatten des eeuwigen levens, die haar door het Hoofd zijn bereid!

Op Oud-Testamentische wijze vinden wij deze gedachte hier uitgesproken. Wij hooren hier niet den op zich zelf staanden mensch; wij hooren den Israëliet. De grond, waarop hij met zijne smeekingen staat, is het verbond van God met zijn volk. Hij weet zich mede-erfgenaam van de voorrechten door God aan de vaderen geschonken. Hij is zich bewust met deze in rechtstreeksche betrekking te staan.

En toch, deze hebben vertrouwd en God heeft ze verlost; zij hebben geroepen en zijn gered geworden; zij hebben vertrouwd, nog eenmaal, en zij zijn niet beschaamd. En hij — zie daar ligt hij neder in duldlooze smarten. Hij vertrouwt op God — en hij

kermt, en roept tot Hem, dag en nacht, maar — hij vindt geen gehoor!

Of, zou God meenen, met allen eerbied gezegd, dat zijn toestand nog zoo vreeselijk niet is, en dat hij Zijne hulp nog wel wat ontberen kan? Het is als komt deze gedachte ook bij den lijder zelf op! Maar hoor hem dan verder, vs. 7—9:

En ik, — ik ben een worm, en geen mensch, een smaad van menschen en veracht bij de menigte[3]**). Allen, die mij zien, spotten over mij; zij trekken de lip op; zij schudden het hoofd: hij heeft het op Jehova gewenteld, die verlosse hem, die redde hem uit, naardien Hij een welbehagen aan hem heeft.**

Welk een toestand! welk een gevoel van te eenemale verworpen te zijn!

Op zich zelf beschouwd, kan het „ik ben een worm" in tweeërlei zin worden opgevat, en wel òf als eene betuiging van ootmoed om de ontzaglijke klove aan te duiden, die er is tusschen God en den mensch, òf als eene klacht om de diepte van ellende te teekenen, waarin deze mensch neergestort is.

Het eerste is het geval Job XXV: 6. De hemellichamen, zoo verklaart Bildad daar, zijn niet rein voor Gods oogen, hoe veel minder een mensch — eene made, en een menschenkind — eene worm! Duidelijk is het daar algemeene karakteristiek van den mensch.

In onze plaats is het echter een ander geval. Wat

den dichter noopt zoo te spreken, is niet de gedachte aan zijne verhouding tot God als van het kind des stofs tot den Almachtige. Het is veelmeer het gevoel van in een toestand van algeheele verlaging gekomen te zijn.

Veeleer dan aan Job XXV: 6 denke men hierbij aan Jes. XLI: 14, waar de profeet, als ten bewijze van den ellendigen toestand, waarin zijn volk verkeert, Jakob aanspreekt als een wormske, een klein hoopske volks.

Van daar dat er in onzen psalm ook onmiddellijk als nadere bepaling op volgt: „en geen mensch". Hierbij is de tegenstelling zoo sterk mogelijk. Aan de eene zijde de rechtopgaande mensch in al zijne kracht, en aan de andere de in het stof kruipende worm, ieder oogenblik gevaar loopend om vertreden te worden, zonder iets aantrekkelijks of heerlijks, het toonbeeld van machteloosheid en onbeteekenendheid!

Welnu, in een den mensch zoo onwaardigen toestand als van deze laatste verklaart de dichter gekomen te zijn. Daarmee zegt hij van zich zelven, wat Jes. LII: 14 van den knecht van Jehova gezegd wordt, dat zijne gedaante onmenschelijk misvormd is, en zijne gestalte van die der menschenkinderen verschillend. Of ook niet minder sterk Jes. LIII: 3 „hij was veracht en bijna geen mensch meer, een man van smarten en krankheden kennend, en als een voor wien men het aangezicht verbergt." [4])

Vreeselijke toestand! Hoe schijnt de zoodanige gezonken te zijn tot beneden het peil van menschelijke

waardigheid! Hoe wekt de enkele gedachte er aan reeds huivering en schrik! Er ligt in die enkele woorden een afgrond van lijden, eene wereld van smaad!

Onze dichter zegt het dan ook: hij is een smaad van menschen geworden, een door de menigte in allen deele verachte, een voetwisch, niets meer! Men gaat hem voorbij, hij wekt zelfs geen medelijden meer; ook daarvoor zonk hij naar menschelijk oordeel te diep. Slechts spot is zijn deel. Is het ook niet iets, dat der bespotting wel waard is, een mensch, aan wien niets meer is, dat den mensch waardig schijnt te zijn?

Ziet, wij kennen de omstandigheden niet, waarin de dichter zich bevindt, en weten niets van de aanleiding tot zijn gedicht. Maar kan men zich een toestand voorstellen van grooter verlatenheid, van zwaarder geestelijk lijden, van dieper versmaadheid, dan die ons hier voorgesteld wordt?

En dan denken wij aan den Heer. Aan het kruishout geklonken, grijpt Hij naar dezen psalm, en in overeenstemming daarmee wordt Zijn toestand ons geteekend in woorden, die veelal daaraan herinneren. Wij begrijpen het, maar wij huiveren bij de gedachte er aan.

Daar staat de lijder. Allen, die hem zien, spotten over hem; zij trekken de lip op als ten teeken van onbeschrijfelijke verachting [5]). Met minachting — het is eene uitdrukking, die als aanwijzing van verachting en spot in het Oude Testament herhaaldelijk

voorkomt, vg. 2 Kon. XIX : 21, Jes. XXXVII : 22, Jer. XVIII : 16, Job XVI : 4, Ps. XLIV : 15, Klaagl. II : 15 — schudden zij het hoofd over hem.

En daarbij blijft het niet. De wond moet nog pijnlijker worden gemaakt. De lijder moet worden aangetast in wat hem zelven het smartelijkst is. In vs 9 volgen de woorden der spotters. Hoe doorsnijden zij zijne ziel! „Hij heeft het op Jehova gewenteld [6]); die verlosse hem; die redde hem uit, naardien Hij een welgevallen aan hem heeft!"

Op zich zelf beschouwd kan men, met enkele geleerden, de laatste woorden ook zoo opvatten, dat de lijder het onderwerp, God het voorwerp er van wordt. In het verband is dit echter minder gepast, terwijl men bovendien in aanmerking neme, dat de hier gebezigde woorden ook elders herhaaldelijk voorkomen juist als aanwijzing van de liefde Gods tot den mensch; ik noem alleen maar Ps. XVIII: 20, XLI: 12.

Natuurlijk zijn deze woorden hier spottend bedoeld. Zij zijn de terugslag op een hetzij verondersteld, hetzij werkelijk beweren van den lijder, of kunnen nog meer algemeen als bespotting worden beschouwd van wat het geheele leven des lijders stilzwijgend gezegd had. Had men het hem niet aangezien, dat hij roemde in, bouwde op, leefde uit de liefde zijns Gods?

Eigenaardig is, dat Matth. XXVII : 43 het redegevend voegwoord naardien, dat ook in de Alexandrijnsche vertaling staat, vervangen is door het ver-

onderstellend voegwoord indien. De kracht der woorden wordt daardoor wel eenigermate verzwakt.

Voor het overige zijn deze woorden volmaakt duidelijk. Wat de lijder op Jehova gewenteld heeft, wordt niet met zoovele woorden gezegd. Het laat zich echter licht aanvullen, hetzij met zijn weg, vg. Ps. XXXVII : 5, hetzij met zijne werken, vg. Spr. XVI : 3, hetzij nog meer onbepaald met zich zelf. Het beeld is ontleend aan een last, dien men aan een ander overdraagt, of gelijk de Kantteekenaren der Statenvertaling het uitdrukken: „als wanneer men iets ergens henenrolt, daar het bewaard zal blijven liggen, of iets op iemand schuift, die het wel machtig is op zich te nemen of te dragen of te redden".

Er ligt dus de gedachte aan ten grondslag van vertrouwen, van een zich zelven gesteld hebben in de handen van God. In de Alexandrijnsche vertaling wordt het dan ook teruggegeven door: „hij heeft op God gehoopt", terwijl in de aanhaling Matth. XXVII : 43 in de plaats daarvan staat: „hij heeft op God betrouwd". Het is alles hetzelfde. Er wordt door aangeduid, dat hij zijne zaak, laat ik nog liever zeggen, dat hij zich zelven heeft overgegegeven, opgedragen, aanbevolen — het zijn de woorden, die de Kantteekenaren hier bezigen — aan God. Hij heeft er op gerekend, dat deze alles voor hem goed maken zou. Hij heeft op Zijne bescherming, op Zijne verlossing gehoopt!

En nu — nu werpt men hem dat voor de

voeten; men slingert hem zijn Godsvertrouwen in het aangezicht, en tast hem aan in datgene wat zijne eenige kracht en troost is, in zijn vertrouwen op God.

Daar heeft men den vrome dan nu! daar heeft men den man, die meende er zich op te mogen beroemen, dat hij Gods gunstgenoot was, dat hij het voorwerp was van Zijne liefde, dat hij bouwen kon op zijn God! Wat blijkt daar nu van? Het oogenblik zal nu toch wel gekomen zijn om er de vruchten van te plukken, en om te ondervinden, dat Godsbetrouwen iets baat! Welnu, God verlosse hem dan, en redde hem uit!

Vlijmende spot; en toch, zou dat alles nog wel het ergste zijn? Mij dunkt ééne zaak is nog erger, en zij is het juist, die aan dat alles zijn scherpsten prikkel verleent. Zij is dit, dat deze spot noodzakelijk weerklank vinden moet in het eigene hart; dat hij op de meest onheilige wijze uiting geeft en als in tastbare vormen voor het oog des lijders stelt, wat niet dan met de grootst mogelijke krachtsinspanning, niet dan door hevigen zielestrijd kan worden ondergehouden op den bodem des harten, dat hij de stemmen vertolkt van het ongeloof van het eigene hart.

Wie, die zich eenigermate in den toestand van dezen lijder verplaatsen kan, die het niet vat? Hoe menigmaal, met hoeveel aandrang, hoeveel volharding en ernst, heeft hij niet geroepen tot God? Des daags riep hij, zoo lazen wij, maar God antwoordde

niet, en des nachts, maar er kwam geen verpoozing. God sloot zijn oor voor hem toe.

Maar zou het dan onwaar zijn, wat zoo heerlijk in tal van profetiën en psalmen gezegd was, — ik wijs hier alleen maar op plaatsen als Ps. XXV : 3, Jes. XLIX : 23^b, — ja wat de grond is van alle Israëlietische, gelijk van iedere waarachtige vroomheid, dat die op God betrouwen, nooit zullen worden beschaamd? Zou hij zich hebben bedrogen in God? of indien dat niet, dan toch in zijn eigen geloof? in zijne ervaringen van Gods welgevallen en liefde? In zijne verzekerdheid van te zijn de gunstgenoot Gods?

Vreeselijke twijfel, bange hartverscheurende strijd! En nu wordt hem dat juist voor de voeten geworpen! Men vraagt hem: waar is uw God? Men lacht hem uit om wat het sterkste zijne ziel verscheurt!

O, wanneer wij deze dingen bedenken, hoeveel wanhopiger klinkt ons dan nog de klacht in de ooren, waarmede hij aanving: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?" Maar ook, hoe veel dieper zin krijgt dan dat „mijn God"!

Het is het laatste houvast voor zijne geprangde, door aanvechtingen van binnen, en door bespotting van buiten geteisterde ziel. Het is het stellen van zijn geloof tegenover alle waarschijnlijkheid, tegenover alle uitwendige omstandigheden, tegenover iederen schijn. Hij klemt er zich als met beide handen aan vast, want, rukt men hem dat uit het hart, dan is hij verloren en komt in de duisternis om!

Maar daarom, — er is nog iets, wat hij nu in de derde plaats God wil voorhouden. Het is de verhouding, waarin God hem van zijne geboorte af tot zich heeft gesteld, vs 10, 11.

Immers, Gij hebt mij uit den moederschoot doen voortkomen [7]**, mij veilig doen rusten aan de borst mijner moeder** [8]**; op U ben ik verwezen geworden van de geboorte af; van den schoot mijner moeder af zijt Gij mijn God.**

In deze verzen treft ons de volstrekte afhankelijkheid, waarin zich de dichter ten opzichte van Jehova gevoelt. Hij heeft zijn leven aan Hem te danken. Maar dat niet alleen; ook de zorg, die hem aan alle kanten omringde, ook de veiligheid, waarin hij verkeerde, dankt hij aan God. Het is wel niet mogelijk, de tegenstelling tusschen de grootste hulpeloosheid en de grootste veiligheid duidelijker uit te spreken dan in den tweeden volzin van deze verzen geschiedt. En ook daarin ziet de dichter Gods hand.

Hierbij denke men weder aan zijn Israëlietisme. Grondbeginsel toch van den Israëlietischen godsdienst is dit: Jehova is Israëls God.

Welnu, deze dichter is, ja meer dan dat, gevoelt zich een geboren Israëliet, Wat waar is voor geheel het Israëlietische volk, hij past het toe op zich zelf. Het objectief buiten hem staande, indien ik dit woord hier gebruiken mag, is in de sterkste mate subjectieve waarheid voor hem geworden; hij heeft het met be-

wustheid aanvaard, ik zou willen zeggen: hij heeft er voor zich zelven beslag op gelegd.

Zoo kan het worden de pleitgrond van zijn gebed. Wij staan hier voor hetzelfde verschijnsel, dat zich ook in de Christelijke gemeente aan ons vertoont.

Het is het ingroeien in hetgeen men door zijne geboorte uit Christen-ouders bezit. Het is het aanvaarden met persoonlijk geloof van het lid-zijn door zijne geboorte van de gemeente van Christus. Het is het persoonlijk maken van het in Christus met de gemeente gesloten verbond.

Daarin ligt de beteekenis, die ook dit gedeelte van dezen psalm nog heden ten dage bezit. De perken van Israël zijn in Christus weggevallen. In de plaats daarvan is Zijne gemeente getreden, aan volk noch afkomst gebonden. Maar wat in deze verzen door den Israëliet wordt gezegd, die met bewustheid Israëliet is geworden, de Christen, voor wien het Christen-zijn meer is dan een geboren zijn uit Christen-ouders, zegt het hem, God dankende, na!

Eigenaardig is hierbij vooral de derde volzin: hij is van zijne geboorte af verwezen geworden — letterlijk staat er: geworpen geworden, — op God.

Daarin spreekt de zegen zich uit van het Israëlietisch — haast schreef ik: van het Christelijk — huisgezin.

Van den aanvang af heeft hij Jehova zich zien voorstellen als den God van zijn volk, maar dan ook — want ook hij behoorde daartoe — als zijn God. Hij heeft geleerd allen zegen van Hem te verwachten, alle dingen Hem over te geven, zich in

alles te laten leiden door Hem! Zalig de Christen, die zich zelven in deze dingen herkent!

En hij heeft dit alles als eene heerlijke vanzelfsheid gedaan. Hij is in deze dingen opgegroeid. Hij heeft ze aangenomen als behoorende tot de persoonlijke voorrechten, die hem geschonken waren. Hij is geworden Israëliet, niet alleen van geboorte, maar ook, en dat in den volsten en heerlijksten zin, van geloof.

En nu ziet hij terug: het objectieve en het subjectieve valt voor hem samen, en — zoo kan hij met volle overtuiging verklaren: „van den schoot mijner moeder af zijt Gij mijn God."

Maar dan behoeft er nu ook niets meer gezegd te worden, om te beseffen, hoe in den vreeselijken toestand, waarin hij verkeert, en bij het gevoel van ontzaglijke verlatenheid, dat hem vervult, het terugdenken aan dit alles en het uitspreken daarvan voor God hem met dubbelen nadruk, en als met de kracht der wanhoop om toch geen schipbreuk te lijden aan zijn geloof, de bede in de ziel en op de lippen moest brengen, vs 12: **wees dan niet verre van mij, want de nood is nabij, en er is niemand die helpt.**

En stel daartegenover nu de eerste klacht van dezen psalm: „mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?" Het waarom? is geworden tot een „ach doe het toch niet!" En onuitgesproken ligt er de gedachte aan ten grondslag: „het is U

zelven niet waardig! Gij hebt mij voor andere dingen gemaakt!"

Gelukkig de mensch, die voor zich zelven deze verzekerdheid heeft, en die op grond daarvan in dagen van aanvechting en geestelijken strijd zich even als onze dichter tegen God heeft leeren beroepen op God!

Met de bede vs 12, die verder geen toelichting noodig heeft, is het eigenlijk pleidooi van den dichter voor Gods aangezicht ten einde.

In de volgende afdeeling van den psalm, die van vs 13 tot en met vs 22 loopt, vinden wij eerst vs 13—19 nog eene breede, aandoenlijke beschrijving van 's lijders ellende, en dan vs 20—22 het telkens herhaalde gebed: „wees toch niet verre!" enz..

Dit stuk sluit zich zielkundig zoo natuurlijk mogelijk aan het voorgaande aan. Ook na de bede van vs 12 heeft de lijder geen rust gevonden, en hij zal ze niet vinden alvorens in allen deele uiting te hebben gegeven aan zijne smart.

Onze dichter verkropt deze niet. Hij behoort niet tot hen, die het de hoogste wijsheid achten de ellende zoo min mogelijk te gevoelen, die ze zich zelven ontveinzen, en die, ik zoude haast zeggen, niets willen weten van hunne pijn.

Ook in dat opzicht is hij het beeld van den Heer. Deze weigert in de hevigste smarten iederen be-

dwelmenden drank. Hij wil geen verdooving. Hij aanvaardde zijne pijn. Zoo ook deze lijder, ook hij heeft zijne pijn in al hare scherpte en met volkomen bewustheid gevoeld. Hij heeft er zich als het ware trek voor trek rekenschap van gegeven, en dat niet voor de menschen, schoon ook deze het wel weten mogen, maar voor God.

Vandaar dat er in dezen psalm niet de minste bitterheid is. Menschen hebben hem bitterheid aangedaan, ja hem aan den rand van den afgrond gebracht. Hij beschuldigt ze niet; hij vervloekt ze niet; hij ziet van hen af op God. Zijn woord is eene klacht, maar toch eigenlijk ook weer geen klacht, en allerminst een verwijt. Het is het zich zelf in al zijne ellende stellen voor God.

Is het niet het beste, ja ten slotte het eenige, wat er door iederen geloovigen lijder, ook nog in onze dagen, kan worden gedaan?

In de eerste verzen van dit gedeelte, vs 13, 14, teekent de dichter de uitwendige zijde van het lijden, waarin hij verkeert.

Vele varren omgeven mij, mij omsingelen stieren van Basan; zij sperren hunnen muil tegen mij op, een verscheurende, brullende leeuw.

Wij maken uit deze verzen op, niet alleen dat de lijder door menschen in den ellendigen toestand, waarin hij zich bevindt, gebracht is, maar ook dat hij in de macht van zijne vijanden is. Waren deze, vs 8, alleen genoemd als de getuigen van zijn lijden,

waarvan zij door hun onmeedoogenden spot de pijn verscherpten, thans worden zij ons ook voorgesteld als de bewerkers er van.

Immers, dat met de woorden varren, stieren, leeuwen menschen en wel bepaalde machtige vijanden worden aangeduid, valt niet te betwijfelen, al weten wij verder volstrekt niet, wie er mede worden bedoeld.

Men beschouwe deze woorden echter niet als scheldwoorden. Zij zijn alleen aanduiding van het karakter, van de sterkte en de onwederstaanbaarheid der vijanden. Deze zijn niet te temmen; er is aan hen niet te ontkomen; zij laten geen hoop.

Vooral het woord stieren van Basan [9]) trekt onze aandacht. De runderen, afkomstig van de vette weiden van Basan, vg. o. a. Micha VII : 14, waren door hunne woestheid bekend. Het zijn stieren, die het goed hebben gehad, en die daarom des te gevaarlijker zijn, gelijk dan ook de runderen van Basan, Amos IV : 1, als beeld van weelderigheid en wellust worden genoemd.

In vs 14 zijn bij het opsperren van den muil niet meer de stieren het onderwerp; maar, logisch ten minste, de vijanden, die nu, met verandering van beeld, als een verscheurende, brullende leeuw worden voorgesteld.

En terwijl de hemel voor hem schijnt gesloten te zijn, en het gebed ledig tot hem terugkeert, is de lijder nu overgegeven aan zulke vijanden, en ziet hij zich aan alle zijden door zulke machten omringd!

Hierop volgt vs 15, 16. Men kan ze de teekening noemen van de inwendige zijde van zijn lijdensstaat.

Als water ben ik uitgegoten, en al mijne beenderen zijn van elkander gegaan; mijn hart is geworden als was, het is gesmolten binnen in mij; mijne kracht is uitgedroogd als eene potscherf; mijne tong kleeft aan het gehemelte, en in het stof des doods legt Gij mij neer.

Hoofdgedachte hiervan is de volstrekte machteloosheid, lichamelijk en geestelijk, die de lijder bij zich zelven gevoelt.

Had hij zich vs 7 een worm genoemd en geen mensch, thans verklaart hij nog eens in eene opeenstapeling van beelden, dat hij geen kracht of heerlijkheid heeft. Het is hem, als heeft hij zijne krachten als water voelen wegvloeien; hij bevindt zich in een toestand van volslagen ontbinding; hij kan niets meer; hij heeft voor niets meer bestand.

Niet minder sterk dan in het eerste: „als water ben ik uitgegoten", spreekt deze gedachte zich uit in het tweede: „en van elkander gegaan zijn al mijne beenderen". Letterlijk staat er: „al mijne beenderen zijn verstrooid". De Statenvertaling heeft: „hebben zich van een gescheiden"; zoo ook v. d. Palm met overbrenging in den passieven vorm: „zijn van een gescheiden". Dr Dyserinck in zijne vertaling der psalmen heeft: „zijn uit elkander geschud". Het is alles hetzelfde: de eenheid van geheel zijn bestaan ging te loor; hij is zichzelven niet meer.

Maar geldt dit, gelijk in deze eerste volzinnen het geval is, bepaald zijn lichamelijken toestand, ook zijn geestelijke toestand is daarmee in overeenstemming. „Mijn hart is als was", zoo zegt hij, „het is versmolten binnen in mij".

Hierbij houde men in het oog, dat in het Oude Testament het woord hart o. a. ook voor moed wordt gebruikt. Hij heeft geen moed meer. Terwijl het hart vast moest zijn, en in de vastheid des harten de vastheid van den persoon gelegen is, is zijn hart onvast en week geworden, heen en weder geslingerd, voor alle indrukken vatbaar, op alle wijzen en in alle vormen te kneden, als was, ja als gesmolten was.

Gevolg daarvan is, dat het hem aan allen levensmoed, alle opgewektheid en frischheid ontbreekt. Overgegeven aan vijanden, die hem verslinden willen, zelf een levend geraamte, voelt hij zich ook geestelijk dood.

Mijne kracht, zoo zegt hij, en hij denkt daarbij, blijkens het verband, aan de sappen, die b. v. aan eene plant leven en groeikracht doen toekomen, is verdroogd als eene potscherf; een beeld, dat ons eenigszins vreemd in de ooren klinkt, maar waarvan de bedoeling toch niet onduidelijk is.

Eene dorheid, waaraan hij zich niet ontworstelen kan, en waarvan men zelf iets kennen moet om er al de verschrikkelijkheid van te verstaan, heeft zich in de vreeselijkste mate van hem meester gemaakt. Zijne tong kleeft aan het gehemelte. Hij voelt

zich nedergelegd in het stof des doods, d. i. in het graf.

Hierbij wijs ik op twee bijzonderheden. De eerste is deze, dat deze laatste uitspraak in den psalm in den 2den persoon enkelvoud staat, en dus rechtstreeks tot God is gericht: „en in het stof des doods legt Gij mij neder".

Hierdoor wordt zij gestempeld tot eene uitspraak des geloofs. Dit toch ziet in alles Gods toelaten, ja sterker, Gods daad. Ook wat door onmeedoogende menschen, door goddeloozen geschiedt, is ten slotte Gods werk.

Vooral in verband met het eerste „mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?" is dit van groote beteekenis. Het is het bewijs, dat het „verlaten" bestaat in het hem onthouden van Zijne hulp, in het hem laten derven van alle ervaringen van Zijne liefde en trouw, maar niet in het afstand doen van het wereldbestuur, zij het ook slechts ten zijnen opzichte. Door God verlaten, weet hij zich toch in Gods hand. Ook de vreeselijke toestand, dien hij beschrijft als een neergelegd zijn in het stof des doods, komt van God.

Hierin spreekt zich onwillekeurig eene geheele levens- en wereldbeschouwing uit. In dogmatisch opzicht kan men er door in groote moeilijkheden geraken. Maar wie, die iets van deze dingen verstaat, kan betwijfelen, dat in deze verzekerdheid, wanneer zij meer is dan eene koude verstandsovertuiging, de troost des geloofs ligt, eene bron van berusting en daardoor van kracht?

Behoef ik er bij te voegen, dat het o zoo moeilijk is deze verzekerdheid in het leven te realiseeren? Dat eischt ontzaglijken strijd!

De tweede bijzonderheid, waarop ik hier de aandacht wil vestigen, is deze, dat de dichter zegt neergelegd te zijn in het stof des doods.

Om het zonderlinge, dat ontegenzeggelijk in deze woorden gelegen is, zoo veel mogelijk uit den weg te ruimen, heeft men de kracht er van op allerlei wijze verzwakt. Zoo verklaart v. d. Palm: „straks legt Gij mij neder" enz., en Dyserinck: „en tot het stof des doods beschikt Gij mij"; en maken anderen er van: „Gij zult dat doen, wanneer Gij mij niet spoedig helpt".

Beter dan dat alles is de verklaring van onze Kantteekenaren: „d. i. in zulk een staat, dat ik ben als een doode, dien men zal mogen begraven;" waarop dan nog volgt: „sommigen houden het voor eene gelijkenis, genomen van kampioenen, die, uitgeworsteld hebbende en gansch krachteloos geworden zijnde, in het stof des doods daar heen vallen."

Bij dit laatste sta ik niet stil. Alles komt neer op de vraag, wat de dichter eigenlijk ziet in den toestand des doods.

Welnu, deze is voor hem niet in de eerste plaats, en misschien wel in het geheel niet: het ophouden van bewustzijn, denken en voelen. Zulk een toestand kan men zich niet eenmaal goed voorstellen, getuige de voorstellingen omtrent het doodenrijk.[11]) En in geen

geval zou zulk een toestand als het vreeselijkste van den dood kunnen worden beschouwd.

Wat den dood tot zoo iets verschrikkelijks maakt, dat ieder, maar dat vooral ook de Israëlietische vrome, er voor terug huivert, het is de duisternis, die zich daarmee in de gedachte onafscheidelijk verbindt, het zich verre gevoelen van God.

En die toestand is voor dezen lijder reeds ingetreden, lichamelijk en geestelijk. Hij is ingegaan, hier reeds op aarde, in dezen toestand des doods.

Onwillekeurig komt ons hierbij voor den geest, wat in den Heidelbergschen Catechismus in Vraag en Antwoord 44, en evenzoo in het Formulier van het Heilig Avondmaal, van onzen Heer wordt gezegd.

Ik zal natuurlijk niet beweren, dat, wanneer in de twaalf Artikelen des geloofs gesproken wordt van een nederdalen des Heeren ter helle, d. i. in het doodenrijk, de bedoeling daarvan in den Heidelbergschen Catechismus juist omschreven is door te noemen: „de onuitsprekelijke benauwdheden, smarten, verschrikkingen en helsche kwalen, in welke Hij in zijn gansche lijden, maar inzonderheid aan het kruis gezonken was." Dit is zeker niet het geval. Na de vermelding van zijn dood en zijne begrafenis zou de vermelding daarvan niet meer aan hare plaats zijn geweest.

Maar wel meen ik, dat in deze laatste beschrijving, gelijk in de woorden van het Formulier des Heiligen Avondmaals: „en heeft zich vernederd tot in de allerdiepste versmaadheid en angst der hel, met lichaam en ziel aan het hout des kruises, toen hij riep met

luider stem: mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?", eene gedachte is uitgesproken van vèr-reikende strekking, en die haar grond zeer bepaald in ons psalmwoord vindt. Deze lijder voelt zich ingegaan in den dood; al zijne verschrikkingen gaan over hem heen!

Daarmee is het toppunt van het lijden bereikt, de vereeniging van de uitwendige en de inwendige zijde er van.

In de volgende verzen, vs 17—18, blijft de dichter daarbij nog een oogenblik staan.

Waarlijk, honden omringen mij, eene rotte van boosdoeners houdt mij ingesloten; zij hebben mijne handen en mijne voeten doorgraven(?); ik kan al mijne beenderen tellen; zij zien het aan, beschouwen mij [met welgevallen], verdeelen mijne kleederen onder zich, en werpen over mijne kleeding het lot.

Deze verzen zijn geen eenvoudige herhaling van vs 13, 14, maar staan in onmiddellijk verband met het daaraan voorafgaande „nedergelegd in het stof des doods," en worden daardoor beheerscht.

Dit geldt allereerst de vermelding der honden. Wij hebben daarbij niet te denken aan wilde, voor den mensch in de hoogste mate gevaarlijke beesten, gelijk staande met stieren en leeuw; maar aan de in het wild rondloopende, op lijken loerende, hyenaachtige dieren, als hoedanig de honden ons ook elders in het Oude Testament worden voorgesteld; ik wijs alleen maar op 1 Kon. XVI: 4.

De gedachte is dus deze: ook in de uiterste ellende des doods laat men den lijder niet los. Van alle zijden wordt hij door op zijn dood lichaam azende belagers omringd. Eene bende van boosdoeners, als hoedanig deze honden hier nader aangeduid worden, zonder dat het ons echter gelukt ons eenige nadere voorstelling van hen te maken, werpt zich ook nu op hem. Zij wil hem, den machteloozen, zieltogenden, zich zelven reeds bij een gestorvene vergelijkenden lijder ook van het laatste berooven, dat hij mogelijk nog bezit. Ook nu nog spaart men hem niet.

Vooral vs 18^b en 19 krijgen bij deze opvatting beteekenis. Zij — in vs 18^b staat dit woord met een in het Hollandsch niet terug te geven nadruk voorop, — de ons niet nader aangeduide vijanden, waarvan ons niet eenmaal in breede trekken een beeld wordt geteekend, maar die wel geen anderen zijn zullen, dan degenen, die hem eerst tot dezen staat van ellende hebben gebracht, zien het aan; — het hier in het Hebreeuwsch gebezigde werkwoord doet denken aan een opzettelijk kijken; — en beschouwen hem met welgevallen — dit is duidelijk de zin van de hier in het Hebreeuwsch gevolgde constructie — in zijn deerniswaardigen staat.

En daarbij blijft het niet. Men beschouwt en behandelt hem reeds als een doode. Over zijne kleederen werpt men het lot. Men verdeelt zijne have. De ten doode mishandelde heeft er geen aanspraak meer op.

Inderdaad, dieper vernedering is moeilijk denk-

baar. Men wordt in zijne eigene tegenwoordigheid eenvoudig behandeld, alsof men er niet meer is. En vg. dan Matth. XXVII : 35, Luk. XXIII : 34, Joh. XIX : 24. Waarlijk onze Heiland is wel ingegaan in de diepste diepten van menschelijke vernedering en smaad!

Is in dit alles de voortgang der gedachten duidelijk en zonder eenige moeilijkheid, anders staat het met de twee daartusschen liggende volzinnen, vs 17^b, 18^a, die ik tot nu toe onbesproken liet. Ik vertaalde ze door: „zij hebben mijne handen en mijne voeten doorgraven; ik kan al mijne beenderen tellen."

Reeds wat de woorden zelve betreft, levert de volzin hier groote moeilijkheden op. Houdt men zich aan den ons overgeleverden Hebreeuwschen, z. g. Masorethischen tekst, dan staat er zonder eenigen twijfel: „als een leeuw mijne handen en mijne voeten" [12]). Dit moet dan worden opgevat als eene nadere bepaling van het voorgaande, en daarmee tot één volzin worden verbonden, aldus: „eene rotte van boosdoeners houdt mij ingesloten, als een leeuw mijne handen en mijne voeten". Zoo vele geleerden, o. a. DELITZSCH.

M. i. echter heeft dit inderdaad geen zin, ware het slechts, omdat van een leeuw toch moeielijk gezegd kan worden, dat hij iemand ingesloten, omsingeld houdt, terwijl het een leeuw bovendien niet zoo bijzonder te doen is om de handen en voeten van zijne prooi.

Alle oude vertalingen hebben dan ook in de plaats van het woord als een leeuw een werkwoordsvorm, terwijl in verschillende Christelijke uitgaven van den Hebreeuwschen Bijbel, deze vorm door eene kleine wijziging van den laatsten letter ook in den tekst zelf is gebracht [13]). Hierop berust de vertaling der Statenoverzetters: „zij hebben doorgraven", op welke vertaling de toepassing van dit woord op de kruisiging des Heeren niet onnatuurlijk een belangrijken invloed geoefend heeft. De Kantteekenaren teekenen er dan ook eenvoudig bij aan: „d. i. zij hebben mijne handen en mijne voeten doornageld."

Toch is, ook bij aanneming van dezen werkwoordsvorm, de beteekenis doorgraven nog zeer twijfelachtig, en is de bedoeling er van in den samenhang nog zeer weinig duidelijk. Anderen trachten voor het hier onderstelde werkwoord de beteekenis knevelen aanneembaar te maken. Men erlangt dan de voorstelling van een ten doode mishandelde, aan handen en voeten gebondene, die daar gansch weerloos in het stof neerligt, en voor wiens oogen men nu zijne kleederen verloot. Toch is ook dit weinig zeker.

Over voorgestelde wijzigingen in den tekst, ten gevolge waarvan b. v. DYSERINCK den m. i. hier ook niet zeer gepasten zin verkrijgt: „smart lijden mijne handen en mijne voeten" [14]), spreek ik niet. Eene werkelijk in allen deele voldoende verklaring van deze woorden schijnt in de gegevene omstandigheden niet mogelijk te zijn.

Doch ook het volgende, hoe eenvoudig de woorden ook zijn, is in den samenhang niet duidelijk. Letterlijk staat er: „ik tel al mijne beenderen", wat echter ook opgevat kan worden in den zin van: „ik kan dat doen", vg. Gen. XVI : 10, waar deze opvatting evenzoo eisch is. De Statenvertaling heeft dan ook: „al mijne beenderen zou ik kunnen tellen." De bedoeling kan moeilijk eene andere zijn dan deze, dat de lijder zich zelf hier beschrijft als een levend geraamte, uitgemergeld en naakt.

Voor het overige is het de vraag, hoeveel van deze beschrijving als beeldspraak, en hoeveel daarvan eigenlijk is bedoeld. Een beslissend antwoord zal daarop wel nooit gegeven kunnen worden. Dat de beeldspraak niet is uitgesloten, blijkt zonneklaar uit de vermelding van varren, stieren, leeuwen, honden. Maar onmogelijk is het toch ook niet, dat in de beschrijving van het lichamelijk lijden, in de verloting der kleederen, ook misschien in het knevelen der handen, trekken uit de werkelijkheid daarmee zijn samengevlochten.

In elk geval wordt er een toestand van het hoogste lijden mede bedoeld. En in dat alles rijst voor ons oog het beeld van den Heer. Hij heeft deze dingen doorstaan in al hunne werkelijkheid. Hem is niets van het denkbaar zwaarste gespaard.

Uit dezen nood stijgt nu vs 20—22 de bede om hulp en verlossing telkens en telkens weder omhoog.

En Gij, o Jehova, wees niet verre, haast u tot mijne hulp, red mijne ziel van het zwaard, mijne

eenige uit de macht van den hond; verlos mij uit den muil van den leeuw; en uit de hoornen der buffels . . . . hebt Gij mij verhoord!

In deze verzen hebben wij eerst de herhaling van de bede, vs 12: „en Gij Jehova, wees — of houd u — niet ver." Maar daarbij blijft het niet. De dichter voegt er met altoos grooteren nadruk aan toe: „mijne sterkte haast u tot mijne hulp".

Opmerking verdient hier het woord, dat in het Hebreeuwsch voor „mijne sterkte" gebruikt wordt. Het komt elders niet voor, maar geeft in zijn eigenaardigen vorm te kennen: de samenvatting van alle kracht. Er is geen kracht dan bij God. Maar zoo wacht de lijder dan ook alle sterkte van Hem. Van daar zijn gebed, met altoos sterkeren aandrang herhaald.

De dichter kan niet berusten in zijn verlaten worden van God. Hij heeft zich tegen God beroepen op God. Welnu, hij blijft bidden; hij durft dat doen, altoos maar weer; en toch — nog enkele oogenblikken, en het is voor altoos te laat. Van daar dat „haast u tot mijne hulp"!

Er is in deze bede, — in deze bede tot een God, die het zoover met hem heeft laten komen, die zijn oor voor hem schijnt gesloten te hebben, en die hem verliet, iets ontzaglijk aangrijpends. Het water is tot aan de lippen gekomen. Hooger kan het niet stijgen; maar — het geloof houdt nog stand!

Zalig de mensch, die aldus heeft leeren bidden! Waarlijk, hem is reeds genade geschied!

In drie achtereenvolgende beden wordt het gebed om verlossing nu nog weder herhaald.

Hierbij treft ons de vermelding van het zwaard, welk woord ons in de onderstelling versterkt, dat wij te doen hebben met een man, die zich in de handen van machtige vijanden bevindt. Toch komt ook hier weer in de uitdrukkingen hond, leeuw, buffel de beeldspraak terug.

Eenige opheldering verdient verder de uitdrukking mijne eenige, die hier in parallellie en als van dezelfde beteekenis met mijne ziel is gebruikt. Het woord, dat hiervoor in het Hebreeuwsch wordt gebezigd, kan zoowel beteekenen: eenzaam, in den zin van verlaten, in welken zin het o. a. voorkomt Ps. XXV: 16, LXVIII: 7, als eenig, vg. Gen. XXII: 2, Richt XI : 34.

Beide beteekenissen worden door de Kantteekenaren op eigenaardige wijze samengevoegd, als zij ter verklaring van het in de Statenvertaling gebezigde woord eenzame aanteekenen: „of eenige, eenlijke, d. i. mijne ziel, die als een eenig kind (waarvan dit woord elders gebruikt wordt) alleen en van alle hulp ontbloot is."

Bepaald met het oog op Ps. XXXV : 17, waar het geheel op dezelfde wijze als in onze plaats voorkomt, verdient de opvatting als eenige hier in allen deele de voorkeur.

Men kan dit dan opvatten òf in den zin van meest geliefde, dierbaarste, als zijnde het leven

datgene, wat men het meest op prijst stelt. Of ook, wat wellicht nog beter is, in den zin van onmisbare; men heeft maar één leven; is dit eenmaal de prooi der honden geworden, dan is het te laat.

Hiermede zijn wij gekomen tot het keerpunt van dezen psalm. Was hij tot nu toe inderdaad ééne kreet om verlossing, thans verandert de toon. Het bidden wordt danken; in de plaats van den angst treedt onuitsprekelijke vreugde, vs 23—32.

De overgang tot deze geheel andere stemming wordt gevormd door het slot van vs 22, een zeer eigenaardige volzin, en waarvan het rechte verstand voor het begrijpen van dezen psalm van de grootste beteekenis is.

Terwijl in de voorafgaande beden tot drie malen toe de gebiedende wijs was gebruikt: „haast u tot mijne hulp," „red mijne ziel van het zwaard," „verlos mij uit den muil van den leeuw," staat hier op eenmaal in den volmaakt verleden tijd de stellige verklaring: „uit de hoornen der buffelen hebt Gij mij verhoord."

Zoowel de Statenvertaling als VAN DER PALM en DYSERINCK zien dit onderscheid van tijd over het hoofd, en vertalen eenvoudig: verhoor mij. Toch is deze vertaling met het oog op het Hebreeuwsch niet geoorloofd, en verdient zij te minder goedkeuring, omdat daarbij de geheel andere stemming in de volgende verzen te eenemale onverklaard blijft.

Dit is bij mijne opvatting niet het geval. Hoe

abrupt en zonderling de wending ook schijnen moge, wij staan hier dan toch voor de verklaring, dat op eenmaal, en als doorkliefde een bliksemschicht den donkeren hemel, het gebed is verhoord.

Het is het wonder der meest onverwachte, al is het ook der langst afgesmeekte, der vurigst ingeroepene gebedsverhooring. In wanhoop op de knieën nedergevallen, omdat men niets boven zich zag dan pikzwarte wolken, en niets rondom zich dan dreigende gevaren, is men opgestaan kalm en bemoedigd in de verzekerdheid: mijn gebed is verhoord. Het oog heeft het oog van den Vader ontmoet. De donkere wolken zijn voor één oogenblik door het vriendelijk licht van Gods aanschijn gescheurd. Men heeft de verzekerdheid niet langer te spreken tot een geslotenen hemel, maar te staan voor eene geopende deur. Men durft zeggen: Gij hebt mij verhoord.

Welk bidder kent deze ervaringen niet, al is het dan ook niet in die mate en op zoodanige wijze als men het o zoo gaarne zou willen, en als het ons hier voorgesteld wordt?

Welnu, Jehova heeft dezen bidder verhoord. Hij heeft het gedaan op het laatste oogenblik, toen de golven zich schenen te sluiten boven zijn hoofd, maar — hij heeft het gedaan.

Eigenaardig is, dat hier in dezen laatsten volzin ter kenschetsing van het gevaar een beeld wordt gebruikt, dat al de vroegeren nog in kracht over-

treft. Er is hier namelijk sprake van de hoornen der buffels, of beter nog der wildossen (Statenvertaling te onrechte: een hoornen)[15], eene diersoort, waarvan de ontembaarheid Job XXXIX:12 vv. op prachtige wijze wordt geschetst.

Ook aan deze vreeselijke monsters was hij overgeleverd. Met hunne ontzaglijke hoornen zullen zij hem den genadestoot geven, en hem verpletteren met hunne hoeven! Zijn einde is gekomen! Daar verhoort hem zijn God!

Wij mogen hier spreken van een oogenblik van huiveringsvolle stilte. Hij heeft de oogen gesloten; hij verwacht niets anders meer dan den dood. Daar slaat hij de oogen weer op. Het gevaar is geweken, de draak is verpletterd; de nacht heeft plaats gemaakt voor het licht: „Gij hebt mij verhoord"!

Toch kunnen wij ons de zaak zelve nog op tweeërlei wijze voorstellen. Wat wij hier voor ons hebben, is de verhooring in den ontzaglijksten nood. Maar dit kan zijn òf ideëel, zoodat de dichter, na het herhaalde gebed, op eenmaal de vaste, blijmoedige verzekerdheid erlangt van te zullen worden verhoord, en dit nu uitspreekt in een soort profetisch verleden tijd, gelijk wij dien in het Oude Testament honderde malen aanheffen; — òf reëel, zoodat de verhooring zelf reeds gekomen is, maar dan ook de geheele psalm eerst na het komen daarvan op papier is gebracht.

In dit laatste geval moet vs. 1—22 worden beschouwd als uitdrukking van toestanden en stem-

mingen, waarin de dichter gedurende den nu geweken tijd van nood had verkeerd. Schijnt zoo het eerste gedeelte van den psalm wel wat van zijne beteekenis en kracht te verliezen, in zooverre het ons niet meer zoo onmiddellijk in den toestand des lijders verplaatst, maar ons dezen doet kennen van uit den toestand van heil, waarin hij later weer teruggebracht is, men vergete niet, dat wij hier een psalm voor ons hebben, en dat voor de vervaardiging daarvan een toestand als die, welken wij vs 16 beschreven vonden, weinig geschikt moet worden geacht.

Maar bovendien, men geve zich rekenschap van de mate van de overwinning des geloofs, die bij de zoo even genoemde ideëele opvatting der verhooring hier zou moeten worden aangenomen. Immers niet alleen het feit der verhooring zelve moet dan worden beschouwd als door den bijna bezwijkenden lijder in profetische verzekerdheid te zijn uitgesproken. Maar dit geldt dan ook van alles, wat in het laatste gedeelte van dezen psalm in verband daarmee wordt gezegd.

Men kan zeggen, dat hier dan op eene wijze, gelijk misschien nergens elders in den Bijbel, althans in het Oude Testament, de geest het vleesch heeft te niet gedaan. Het lijden, schoon zelf nog aanwezig, moet dan op zoo volkomene wijze overwonnen zijn door het teruggeschonkene gevoel van Jehova's nabijheid, dat de psalm, zoo zeer in de diepte begonnen, op zoo heerlijke hoogte kon eindigen. Ik

zal de mogelijkheid daarvan niet betwisten, maar waarschijnlijk acht ik het niet.

Doch hoe het zij, de dichter kon in elk geval uitspreken, dat hij verhoord is geworden, en — want dit is natuurlijk de bedoeling van het zeer korte slot van vs 22 — uit de hoornen der buffels gered.

Maar waar het gebed is verhoord, daar blijft nu ook het loflied niet uit. Daaraan is de laatste afdeeling van dezen psalm gewijd, vs 23—32.

Deze vangt aldus aan, vs 23: **Ik zal Uwen naam mijnen broederen vertellen, in het midden der gemeente zal ik U prijzen.**

Hierin treffen ons twee dingen. In de e rste plaats dit, dat de dichter zoo bitter weinig, om niet te zeggen, zoo in het geheel niet, bij zich zelven blijft staan. Wat hem tot spreken dringt, is niet dit dat hij verlost is, maar dit dat Jehova hem heeft verlost.

Duidelijk komt dit uit in dat eerste: „ik zal Uwen naam mijnen broederen vertellen."

De naam is de openbaring van het wezen van God. Welnu, door hetgeen den dichter wedervaren is, is hij gevorderd in kennis van God, of m. a. w. heeft hij een dieperen blik gekregen in de beteekenis van dezen naam. Beter dan ooit heeft hij leeren verstaan; wat het zeggen wil: „Ik zal zijn, die Ik

zijn zal", Exod. III : 14; en wie en wat Hij is, het staat hem helderder dan ooit voor den geest.

Maar zoo zal hij dan ook daarvan getuigen. Hij zal zijne broeders inleiden in de kennis van dezen naam. Hij zal hun zeggen met al de zeggingskracht, die in hem is, en geleerd door eigene ervaring, wat Jehova voor de Zijnen is en wil zijn. Hij zal spreken van hetgeen hij van zijnen God heeft gezien en gesmaakt. Zoo wordt zijne redding dienstbaar aan de verbreiding van de kennis van Jehova, en daarmee aan de verheerlijking van Zijnen naam.

Inderdaad, moet dit niet de vrucht zijn van iedere redding, van elke verlossing, dat Gods naam er door groot gemaakt wordt?

Het vertellen of verkondigen van den naam van Jehova staat dan ook met het Hem prijzen op ééne lijn. Dit kan niet anders. Te vertellen wie en wat Jehova wil wezen voor den lijdenden maar biddenden mensch, het kan niet anders zijn dan één lofakkoord, één doorloopend lied.

Maar, — en ziedaar het tweede, dat ik hier wilde opmerken — zoo richt de blik van den dichter zich dan ook onmiddellijk op zijne broeders. Aan hen wil hij mededeeling doen van wat Jehova voor hem is geweest.

Wie met deze „broeders" bedoeld zijn, is niet twijfelachtig. Het zijn zijne volksgenooten, zijne medeleden van het Israëlietische volk.

In de tweede helft van het vers noemt hij ze

de gemeente, in welker midden hij Jehova prijzen wil.

Hiermede is niets anders bedoeld dan het volk, maar het volk nu niet genomen van zijne nationale en politieke zijde, maar uit godsdienstig oogpunt bezien, zooals het samenkomt in den tempel te Jeruzalem, m. a. w. het volk in zijne verhouding tot God.

In vs 24 spreekt de dichter het aan als degenen, die Jehova vreezen, en onmiddellijk daarop als het gansche zaad van Jakob of Israël. Voor zijn bewustzijn dekken deze woorden elkaar.

Zeker, er kunnen, er zullen ook wel in Israël geweest zijn, die Jehova niet vreesden, en aan den anderen kant er zullen ook wel buiten het volk zijn geweest, die Hem als God hadden aangenomen.

Maar toch, de dichter gaat hier overal uit van het verbond tusschen Jehova en Israël, of m. a. w. van de wederzijdsche betrekking, die er tusschen deze beiden bestaat. Deze twee behooren voor zijn bewustzijn bijeen. Die Jehova niet vreest, is ten slotte geen werkelijk Israëliet, al draagt hij er ook den naam van. En aan den anderen kant: wie Jehova tot God heeft, heeft ook Israël tot volk.

Ook hier komt uit, wat wij boven reeds meer dan eens konden opmerken, hoezeer deze dichter zich een lid gevoelt van het groote geheel. Hij staat niet op zich zelf. De nauwe gemeenschapsbetrekking, waarin hij weet te staan tot Jehova, bezit hij als

lid van Jehova's volk. Dat volk is de schakel tusschen hem en zijn God.

Maar zoo voelt hij zich dan ook te huis in het midden van dat volk. Daar moet hij den dank uitspreken, die zijne ziel vervult; daar vertellen wat God heeft gedaan.

Immers ook de gemeente heeft er recht op te weten, wat God geweest is voor een harer leden. Ook haar komen deze dingen ten goede. Ook voor haar zijn zij van het grootste belang.

En nu, daar staat hij dan, en heft in haar midden het lofakkoord aan!

Heerlijke werkelijkheid, deze band, die den enkele aan de gemeente, maar die ook de gemeente aan den enkele bindt!

Eigenaardig, dat dit woord Hebr. II : 12 op den Heiland is overgebracht, juist ten bewijze, dat ook hij dezen band heeft gevoeld.

Over deze overbrenging, en daarmede over de kracht van het bewijs als zoodanig, spreek ik niet. Zij berust op de hermeneutisch zeker niet verdedigbare voorstelling, die trouwens door het geheele gebruik van dezen psalm zeer voor de hand was gelegd, dat Jezus als den lijder, maar dan ook als het onderwerp, en dus als den spreker van dezen psalm moet worden beschouwd.

Wij deelen deze voorstelling niet; maar hoe dit zij, de zaak zelve te mogen gelooven, is eene van de heerlijkheden van onze Christelijke belijdenis.

Vs 24, 25 volgt nu het lied, dat hij in het midden der gemeente zal aanheffen. Het bestaat in eene opwekking om Jehova te prijzen, Hem te eeren en ontzag voor Hem te hebben, omdat Hij den noodruftige helpt.

Het luidt aldus: **Gij, die Jehova vreest, prijst Hem, al gij zaad Jakobs, eert Hem, en hebt ontzag voor Hem, gij gansche zaad Israëls; want Hij verachtte noch versmaadt den verdrukte in zijne ellende, noch verbergt Zijn aangezicht voor hem; maar Hij hoort, wanneer hij tot Hem roept.**

Vooral het begin hiervan trekt onze aandacht. Geen beter lof van Jehova, zoo schijnt de dichter te meenen, dan door woord en voorbeeld anderen op te wekken tot verheerlijking van Zijn naam. Had hij het zelf ook niet uitgesproken, toen hem bange was, dat Jehova troont op de lofzangen Israëls? In het Hem verheerlijkend lied wordt men Zijne nabijheid in bijzondere mate gewaar.

Maar toch, het lied is niet alles. Het moet uitdrukking zijn van de stemming des harten ten opzichte van Jehova, gelijk deze weer berusten moet op den indruk, dien men van Hem ontving.

Dit wordt uitgesproken in de beide volgende woorden eeren en ontzag hebben voor Hem.

Ook daarmede blijft de dichter zich zelven gelijk. Gij toch zijt heilig, zoo had hij in den aanvang gezegd. Maar naarmate hij dit vaster geloofde, naar die mate was het hem moeilijker gevallen zich te

schikken in de leidingen en bestieringen Gods. God scheen daarmee in tegenspraak te komen met God!

Maar nu, zijne vrees is beschaamd geworden en zijn twijfel uiteengeslagen. Jehova heeft zich betoond de heilige, onvergelijkelijke, maar dan ook onbegrijpelijke God. Zijn doen mag niet worden bedild. Men kan Hem loven; men moet Hem eeren; men stelle zich voor Hem in heilig ontzag! En dat, omdat Hij een God is van ontfermingen en vol goedertierenheden; Hij heeft Zijne grootheid in Zijne nederbuigende liefde betoond.

In vs 25, de tweede helft van dit loflied, wordt daarop de nadruk gelegd: „want Hij veracht noch versmaadt den verdrukte in zijne ellende (letterlijk staat: de ellende des verdrukten), noch verbergt Zijn aangezicht voor hem, maar Hij hoort, als hij tot Hem roept".

Eigen ervaring spreekt zich hier uit! De dichter heeft het zelf ondervonden. Hij zelf is zulk een verdrukte, maar ten laatste door God toch niet verachte lijder geweest!

Edoch, het geldt niet enkel van hem. De dichter spreekt in den derden persoon; en ziedaar, wat aan zijne woorden het karakter geeft van eene algemeene stelling.

Hierin merken wij eene eigenaardigheid op van iedere werkelijke geloofservaring. Deze kan niet anders dan zich objectiveeren. Zij spreekt ook voor anderen als ontwijfelbare zekerheid uit, wat zij zelf heeft doorleefd.

Hier op berust mijne vertaling der werkwoorden in den tegenwoordigen tijd. In het Hebreeuwsch staat letterlijk: „Hij heeft veracht noch versmaad." Toch behoeft dit, naar het Hebreeuwsche taaleigen, in de vertalingen niet te worden gevolgd. Wat Jehova eens heeft gedaan, keert telkens terug. Het is Zijne wijze van doen. Zijn karakter wordt daarin openbaar.

Vooral geldt dit van hetgeen hier wordt gezegd. In de drie hier op elkander volgende volzinnen is het geheele Evangelie vervat; het Evangelie des Ouden, ook dat des Nieuwen Verbonds.

Toch verloochent de psalm ook hier zijn Israëlietisch karakter niet. Dit komt vooral uit in de wijze, waarop hier gehandeld wordt over „den verdrukte in zijne ellende," of liever nog over „de ellende des verdrukten."

In het Oude Testament wordt de verdrukte honderde malen als het voorwerp van Gods bijzondere liefde genoemd, ik wijs nu alleen maar op Psalm LXXII: 4, 12 vv..

Hierin liggen twee bestanddeelen, die niet met elkander mogen worden verward.

Aan de eene zijde is het openbaring zoowel als gevolg van de rechtvaardigheid Gods. Deze komt voor den onderdrukte en mishandelde op. Hij kan niet dulden, dat door de verdrukking der zwakken het recht als met voeten getreden wordt. Hij twist hunne twistzaak en stelt zich voor hen in de bres.

Aan den anderen kant echter staat het in verband met de onvergelijkelijke hoogheid Gods. Voor deze

kan niets bestaan, wat op aarde hoog geacht wordt. Dit wordt nedergeworpen, en de hooge oogen vernederd; Jehova toch alleen is verheven en groot.

Van daar, dat alleen het kleine en zwakke, laat ik liever zeggen: hetgeen zich klein en zwak weet, en dat wezen wil, door Hem aangenomen wordt en genade bij Hem vindt.

Vooral dit laatste is voor eene juiste kennis en waardeering van den Israëlietischen godsdienst van het hoogste belang. Ook in het Nieuwe Verbond is het overgenomen; men denke alleen maar aan de zaligsprekingen des Heeren; terwijl het aan den anderen kant, misschien meer dan iets anders, den Israëlietischen godsdienst in het scherpst mogelijk contrast heeft gebracht met den Griekschen geest.

Men kan zeggen, dat het den geheelen godsdienst van Israël beheerscht.

Bepaald is dit het geval met de beschouwing aangaande het lijden. Wanneer dit niet kon worden beschouwd als eene straf, dan had het ten doel den mensch te vernederen, en hem te brengen tot ootmoed, tot verootmoediging voor God, tot de erkenning, dat hij niets is voor God.

Vooral in de redenen van Elihu, Job XXXII—XXXVII, treffen wij deze beschouwing aan, schoon daar ten opzichte van Job niet op hare plaats. Maar daar waarlijk niet alleen. Integendeel, wij vinden ze overal in de boeken des Ouden Verbonds. Zij heeft ten gevolge, dat juist het lijden als het aangewezen middel kon worden beschouwd om den mensch

te maken tot een gunstgenoot Gods, m. a. w. om hem te doen zijn, wat Jehova wil dat hij is.

In het Hebreeuwsch worden hiervoor twee woorden gebruikt. Het eene daarvan wordt in de Statenvertaling in den regel door ellendige, of gelijk in onze plaats door verdrukte, het andere door zachtmoedige, vg. in onzen psalm vs. 27, overgezet [15]).

Toch staan beiden in het nauwste verband met elkaar, en zijn zij beiden afgeleid van een zelfde werkwoord, dat onderdrukken beteekent. Alleen bestaat tusschen beiden dit verschil van beteekenis, dat niet eens overal scherp in het oog wordt gehouden, dat het eerste, meer passief, de beteekenis heeft: die onderdrukt wordt; het andere, meer reflexief, die van: die zich laat onderdrukken, en zich daaronder buigt. Men zou ze in het Hollandsch misschien kunnen wedergeven door de woorden lijder en dulder.

Welnu, ook aan onze plaats ligt deze zelfde gedachte ten grondslag. Onze dichter is zulk een dulder geweest. God heeft hem klein gemaakt, ontzaglijk klein! Hem is de kreet van de lippen gevloeid: ik ben een worm en geen mensch;" hij is beroofd geworden van alles, waarop een mensch zich zou kunnen verhoovaardigen, niets, niets meer bezittend, gelegd in het stof des doods, zelfs beroofd van de gemeenschap met God!

En toch, niemand meene, dat zich daarin uitspreekt eene verwerping, eene versmading door God. Integendeel, zoo heeft God hem gewild! Hij

heeft hem van alles beroofd, zelfs van het gevoel Zijner nabijheid. opdat Hij hem genadig zou zijn!

Hij heeft zijne ellende, Hij heeft hem in zijn ellende veracht noch versmaad!

Zelfs wordt dit in het oorspronkelijk nog sterker gezegd, dan ik het in het Hollandsch uitgedrukt heb. Het werkwoord, dat ik door versmaden vertaalde, beteekent letterlijk een afschuw hebben van.

Welnu, God heeft geen afschuw van hem gehad! Menschen mochten hem als een voetwisch beschouwen, hem bespotten en smaden, hem op de onwaardigste wijze behandelen! God, die God, van wien hij zich verlaten gevoelde, en tot wien hij riep in de benauwdheid zijns harten: „wees niet verre van mij," die God zag, al wist hij het zelf niet, in genade en welgevallen op hem neder. Hij heeft Zijn aangezicht niet voor hem verborgen. Hij hoorde, toen hij tot Hem riep!

Heerlijke ervaring! heerlijke prediking in deze wereld, waar het lijden zoo onbepaald heerscht! Ja, zij is waard om de inhoud te zijn van het lied der gemeente, en om overal te worden gehoord!

Doch de dichter is hiermede nog niet aan het eind. Hij heeft zijnen broederen een lied op de lippen gegeven; hij keert nu weer terug tot zijn God.

Evenals in het eerste gedeelte van den psalm, voor het laatste nog vs. 23, spreekt hij Hem aan, vs. 26, 27.

Van U komt mijn loflied in de groote gemeente; mijne geloften zal ik betalen in tegenwoordigheid

van die U vreezen; de lijdenden zullen eten en verzadigd worden; die Jehova zoeken, zullen Hem prijzen: uwlieder hart leve tot in eeuwigheid!

In de Statenvertaling luidt de aanvang van deze verzen: „van U zal mijn lied zijn" enz., of m. a. w.: Gij zijt er het onderwerp van.

Afgezien daarvan, dat dit in het Hebreeuwsch zeker anders zou zijn uitgedrukt, kan dit ook, wat den zin betreft, de bedoeling niet zijn. Dat toch sprak van zelf; ook in de vorige verzen had de dichter reeds gezegd, dat hij Jehova's naam groot maken zou.

De gedachte is veeleer deze, dat dit, dat hij, de ellendige, naar het scheen door God en menschen verlaten lijder, nu weer in het midden der gemeente God loven en verheerlijken kan, enkel en alleen het werk is van God. Deze, en deze alleen heeft hem daartoe in staat gesteld, deze alleen hem zoo in de ruimte gebracht, maar deze dan ook alleen hem het loflied op de lippen gelegd!

Maar dat moet, en dat wil hij dan ook openlijk uitspreken, in het midden der groote, wij zouden zeggen, der volle gemeente.

Ook hier weer ziet hij af van zich zelf. Hij was neergelegd in het stof des doods; God heeft hem doen opstaan; aan God dankt hij zijn lied.

Waarlijk, wij behoeven in deze gedachten slechts wat dieper door te dringen, om er ons door geplaatst te zien voor deze heerlijke Evangelische waarheid, dat het nieuwe God verheerlijkende leven enkel het werk is van God.

En immers, ook hier blijft de dichter niet staan bij het lied. Van God komt zijn loflied; maar zoo zal hij Hem dan ook zijne geloften betalen, en Hem geven wat zijne lippen hebben geuit, toen hem bange was.

En dat in de tegenwoordigheid van die Hem vreezen! Het moet openlijk worden gedaan, en zoo dat ieder het ziet; dat komt Jehova toe.

Wat mijne vertaling betreft, merk ik alleen op, dat ik vertaalde: „in de tegenwoordigheid van die U vreezen", terwijl er letterlijk staat, gelijk ook de Statenvertaling heeft: „van die Hem vreezen". Het komt mij echter voor, dat hier, o. a. met v. d. Palm, eene zeer kleine wijziging in den tekst moet worden gebracht. [16])

Niet volkomen duidelijk is, hoe vs 27 zich hier nu aan aansluit. In den regel wordt bij het hier vermelde eten gedacht aan een offermaaltijd, die overeenkomstig de door den lijder gedane geloften, door hem zou zijn aangericht, en waaraan dan overeenkomstig de voorschriften van Deuteronomium ook de armen zouden deelnemen.

Met eenig schijn van recht kan men zich daarvoor beroepen op Spreuken VII : 14 „dankoffers zijn bij mij; ik heb heden mijne geloften betaald".

Toch is deze verklaring weinig aannemelijk. Op zich zelf is het reeds vreemd, dat, indien hier werkelijk bij de te betalen geloften aan een offer moest *worden* gedacht, daarvan niet anders dan zoo ter

loops melding gemaakt is, en nog wel alleen met het oog op de armen, die er aan zouden deelnemen.

Maar bovendien kan bij de hier genoemde lijdenden (Statenvertaling: zachtmoedigen, zie daarover het boven gezegde) moeilijk aan anderen gedacht worden, dan aan de zoodanigen, die zich in een soortgelijken toestand van lijden bevinden, als waarin deze dichter geweest is. In geen geval zijn de armen, waarvan Deuteronomium spreekt, hier de aangewezen personen, terwijl eindelijk de nadere bepaling van deze lijdenden als die Jehova zoeken, niet gepast zou zijn, daar bij deze verklaring alleen het karakter van arme, niet dat van vrome, in aanmerking komen zou.

Veel beter is daarom vs 27 niet te nauw met het vorige vers te verbinden, maar het te nemen als het besluit, waartoe de dichter door al hetgeen hij wedervaren heeft, gekomen is. Daar staat hij in het midden van de gemeente. Hij was gebracht tot aan den rand van het graf en nedergelegd in het stof des doods. Hij was van alles beroofd, gehuld in de zwartste duisternis, zonder uitzicht, zonder hoop, zonder moed. Maar hij is tot God blijven roepen, ook toen hij dezen verre van zich geloofde. Hij is Hem blijven zoeken, ook toen hij niets meer van Zijne nabijheid bespeurde; hij heeft zich niet van zijnen God laten losscheuren. En nu is hij gered. Van Hem, die troont op de lofzangen Israëls, is ook hem een lofzang geworden, en in het midden zijns volks brengt hij Hem den Hem daarvoor ver-

schuldigden dank. Maar ook, hij heeft het erkend: dat alles is hem niet geschied om hem zelf. Wat hem wedervaren is, kan, neen zal ook het deel zijn van alle God werkelijk zoekende lijders; en daarom dit vers.

Met het eten en verzadigd worden is dan niet anders bedoeld, dan wat er in het Oude Testament meermalen door wordt aangeduid, t. w. het volop verkrijgen van alles wat men behoeft.

Welnu, dat zullen de lijdenden, of nog liever, want het is opmerkelijk, dat hier in tegenstelling met vs 25 de meer reflexieve vorm is gebruikt (zie boven, bl. 53), degenen, die zich werkelijk buigen onder Jehova's machtige hand. Zij zullen in vollen overvloed worden gebracht. Zij waren in lijden, maar zij zochten Jehova, en zij bleven dat doen tegen alle waarschijnlijkheid in, en het einde is vreugde en heil. Zij die Hem zochten, zullen Hem loven, en het Halleluja zal ook van hunne lippen worden gehoord.

En met dat loflied zien zij ook elkander aan. Zij hebben elkander gekend in hun druk; nu zien zij zich zelf en elkander in heerlijke vreugd. Aan het gevoel, dat daardoor in hen opgewekt wordt, geven zij uiting: het is als de groet, die de eene beweldadigde voor den anderen heeft.

Zoo althans vat ik de slotwoorden van vs 27 op: „Uwlieder hart leve tot in eeuwigheid!" [17])

Om deze woorden te verstaan verplaatse men zich nog eens in den toestand dezer nu verloste lijders. De

veronderstelling zal toch wel zijn, dat de dichter zich hen voorstelt als hebbende, evenals hij zelf, in het uiterste doodsgevaar verkeerd.

Het woord leve verkrijgt daardoor te grooter beteekenis? Het is niet enkel bestaan, maar leven in den vollen zin van het woord, vg. hetgeen ik boven, bl. 33, zeide over den dood. V. D. PALM vertaalt het door: „worde verkwikt."

Verlost uit oogenblikkelijk, dreigend doodsgevaar, zien deze verlosten geen duisternis meer. Hun leven ligt daar voor hen als één lichtende weg. Zij zien het einde er niet van, maar zij trachten ook niet zich dit voor den geest te brengen. Het oogenblik is voor hen genoeg; maar dit oogenblik heeft eene diepte, en eene volheid van leven, die het — men vergunne mij deze uitdrukking — voor hen tot eeuwigheid maakt.

Men zou kunnen zeggen: de eeuwigheid is voor hen heden geworden; zij overzien alle grenzen des tijds. Het is hetzelfde, wat ik in eene vorige Bijbelstudie over Ps XVI meer uitvoerig besprak [18]): de dood is overzien; voor het oogenblikkelijk bewustzijn is hij niet meer.

Hierin ligt de grond voor het geloof aan het eeuwige leven. Een oneindig vèrgezicht opent zich hier voor ons oog.

Hiermede had de psalm kunnen eindigen. Maar neen, dat kon hij toch niet. De beweging door een in het water geworpen steentje veroorzaakt, breidt

zich uit in altoos wijdere kringen, verder en verder, tot in het oneindige toe.

Zoo is het ook op geestelijk gebied. De enkele mensch, die zich door God verlost weet, wordt daardoor in zekeren zin het middelpunt van alles. Edoch, dit niet om zich zelf, maar om God, die zichzelven in zijne gedragingen jegens hem openbaart.

De kennis, die hij door zijne verlossing van God ontvangen heeft, moet hij mededeelen aan de gemeente, waartoe hij behoort, en door welke hij met God in betrekking gekomen is.

Maar niet alleen aan deze. Hoe betrekkelijk klein is ook nog die „groote gemeente," in welker midden hij Jehova's daden vertelt. Is Jehova toch ook niet de God der gansche aarde, een God die overal gekend worden moet?

Zoo plant de beweging zich voort, tot het einde der aarde, totdat zij alle volken omvat.

Hieraan danken wij de laatste verzen van dezen psalm, vs 28—32.

Gedenken zullen het, en zich tot Jehova bekeeren alle einden der aarde, en alle geslachten zich voor U nederwerpen; want het koningschap behoort aan Jehova, en Hij heerscht over de volken. Bukken en zich nederwerpen zullen alle levenskrachtigen, allen, die in het stof nederdalen, zullen zich voor Zijn aangezicht buigen; en die zijne ziel niet in het leven kan behouden, diens zaad zal Hem dienen, het zal den Heer worden aangeschreven van geslacht tot geslacht. Zij zullen komen en Zijne gerechtig-

heid melden aan het volk, dat geboren zal worden, want — Hij heeft het gedaan!

Dit slot stempelt dezen lijdenspsalm tot den zendingspsalm bij uitnemendheid.

De gedachte er van is, dat, op grond van de verlossingsdaad Gods jegens dezen lijder, Zijn naam aangenomen en verheerlijkt moet worden van geslacht tot geslacht, tot aan de einden der aarde, door ieder wie hij ook zij!

Zonderling! tenzij men in het oog houde, dat in hetgeen deze dichter van God ondervonden heeft, naar zijne bedoeling het wezen en karakter Gods openbaar wordt, m. a. w. de zekerheid aan het licht komt van wat Hij nu ook voor anderen, en wel voor een ieder, wil zijn.

Houdt men dit in het oog, dan valt al het oogenschijnlijk zonderlinge van deze samenvoeging weg. De verlossing, waarvan hier gesproken wordt, en die wij uit gebrek aan historische gegevens, niet nader kunnen te huis brengen, verkrijgt dan een verschiet, dat op niets minders uitziet, dan op de verlossing, die in Christus Jezus het deel kan en moet worden van iederen mensch. En wat anders dan deze moet het groote motief van alle zendingswerk zijn?

In het Hollandsch kan in het begin van het 28ste vers moeilijk een ander werkwoord worden gebruikt dan gedenken. Hierin ligt de gedachte opgesloten aan een zich herinneren, dus aan eene vroegere bekendheid, hier in verband met het vol-

gende natuurlijk aan eene vroegere bekendheid met God.

Daarmee is in overeenstemming, dat het werkwoord, dat wij door bekeeren vertalen, oorspronkelijk de beteekenis heeft van wederkeeren, terugkeeren, en dus eveneens een „vroeger geweest zijn bij" onderstelt.

Wij vinden hier dus de gedachte aangeduid va eene natuurlijke Godskennis, die ook aan de volkeren omtrent Jehova wordt toegeschreven.

Verstikt onder allerlei heidensche voorstellingen, gewoonten en zeden komt zij nu bij het hooren van Jehova's verlossende liefde weer boven. Deze doet hen zien, wie Hij is!

Werkelijk schoone gedachte, en die voor den zendingsarbeid niet zonder groote beteekenis is!

Hierbij komt, wat het bekend worden van deze verlossingsdaad aangaat, nog iets anders.

Wij zagen, dat de verlossing plaats hebben moest uit de macht van overmachtige vijanden. Deze doen daardoor de ervaring op van de macht van Jehova, terwijl zijne liefde hun blijkt uit wat Hij voor zijn gunsteling is.

Beiden zijn zoo middel om allen te brengen tot bekeering en aanbidding van God. Het nationalisme en het universalisme wordt één.

Trouwens met niets minder dan dat kan God, kan ook de geloovige tevreden zijn. In vs 29 wordt er opzettelijk de nadruk op gelegd: „het koning*schap* behoort aan Jehova"; en dat niet alleen het

koningschap over Israël, maar zoo volstrekt en onbepaald mogelijk de heerschappij. Er volgt onmiddellijk op: „en Hij heerscht over de volken".

Dit laatste kan men òf meer actueel òf meer ideëel opvatten.

In het eerste geval wordt er mede gezegd, dat, al weten de volken het niet, Jehova toch feitelijk hunne wegen bestuurt. Zij staan onder Zijne macht; zij worden door Hem geregeerd; maar dan moeten zij ook tot het inzicht daarvan worden gebracht, en dit geschiedt op de boven beschrevene wijze.

In het andere geval wordt alleen uitgesproken, dat Jehova, al kan Hij die macht feitelijk nu ook nog niet uitoefenen, toch de alleen rechthebbende is. De volkeren moeten Hem leeren gehoorzamen. Zij moeten Hem als koning erkennen, want Hij alleen is hun koning. En hen daartoe te brengen, is het doel van wat Hij doet.

In elk geval, wat hier van de volken verwacht wordt, is eisch van de betrekking, waarin Jehova tot de geheele aarde staat. Het kan niet zijn, dat Zijn naam voortdurend miskend en gelasterd wordt, Zijne dienaren met voeten getreden, en Zijn wil moedwillig weerstaan!

Hij moet triomfeeren. De zending ga rustig, ga geloovig haar gang!

De bedoeling van de volgende verzen is in het algemeen duidelijk. Was er in de beide vorige verzen sprake geweest van eene erkenning van Je-

hova over de geheele aarde in plaatselijken zin, in vs 30 vv. wordt er aan toegevoegd, dat ook in tijdelijken zin de aanbidding en verheerlijking van Zijn naam door niets beperkt worden zal.

De twee laatste verzen van onzen psalm zeggen dit met zoovele woorden.

Daarentegen worden in vs 30 als tusschenschakel tusschen het „overal" van vs 28 v., en het „altoos" van vs 31 v., twee categoriën van menschen onderscheiden, van welke beiden verklaard wordt, dat zij zich voor God zullen nederbuigen.

Het zijn de levenskrachtigen, gelijk ik het vertaalde, letterlijk staat er de vetten der aarde,[19]) en degenen, die nederdalen in het stof.

Bij deze laatsten denke men aan stervenden, aan lieden, die uitgeput nederzinken, en die dus de sterkst mogelijke tegenstelling vormen met de eerstgenoemden, die in den vollen bloei des levens staan.

Ook van deze beiden heet het, dat zij Jehova de eer zullen geven. Sterken en zwakken, levenden en stervenden behooren den Heer!

Wij hebben hier dezelfde gedachte, die wij bij Paulus meermalen vinden. Edoch, dan in Nieuw-Testamentische ontwikkeling, deze nl. dat door levenden en dooden God en den Zaligmaker heerlijkheid en eere zal worden gebracht. In het Oude Verbond worden beide categoriën op aarde gezocht. Van daar niet de gestorvenen, maar die in het stof nederdalen, de stervenden. In het doodenrijk zelf wordt volgens Israëlietische voorstelling de naam

van Jehova nog niet geëerd. Christus is het, die ook daar licht gebracht heeft.

Met het oog op deze duidelijke bedoeling van vs 30 in zijn geheel bracht ik in het begin er van met mijne vertaling „bukken en zich nederwerpen", eene kleine wijziging in den Hebreeuwschen tekst.

Letterlijk staat er: „gegeten en zich nedergeworpen hebben alle vetten der aarde". Verre de meeste uitleggers stellen den verleden tijd, die hier in het Hebreeuwsch duidelijk is uitgedrukt, eenvoudig ter zijde, en nemen in de plaats daarvan, zooals b. v. de Statenvertaling, den toekomenden tijd: „zij zullen eten", of zooals b. v. v. d. Palm, de gebiedende wijs: „eet".

Toch heft ook dit de moeilijkheid niet op. Deze ligt in het woord eten. Op allerlei wijs is dit werkwoord verklaard, meestal van de offermaaltijden, waaraan deze vetten der aarde heeten aan te zitten. Beter zou in elk geval dan nog zijn het te verstaan van hetgeen, waardoor deze lieden in hun bloeienden toestand gekomen zijn. Zij mogen dit blijven doen; maar het zal hen niet verhinderen zich in aanbidding voor God neder te werpen.

Het best is echter eene kleine tekstwijziging aan te brengen [21]), waarop dan ook de door mij gegevene vertaling berust: „bukken en zich nederwerpen zullen" enz.. De zin is dan in allen deele duidelijk.

De laatste woorden van vs 30: „en die zijne ziel niet in het leven kan behouden", breng ik, gelijk uit mijne vertaling blijkt, bij het volgende vers.

Zoowel zij, die op het punt staan uitgeput neder te zinken, als zij, die staan in de volle kracht en den bloei van het leven, zullen Jehova aanbidden. Maar hoe, als nu eindelijk toch het hoofd inderdaad ter ruste gelegd is, en men zijne ziel, d. i. zich zelven, niet langer in het leven houden kan?

Immers, ik wees er reeds meermalen op, wij zijn nog onder het Oude Verbond, en daar heet het: „de dooden zullen Jehova niet prijzen, noch die in de stilte neergedaald zijn", Ps. XCV: 17, vg. Ps. VI: 6, LXXXVIII: 12, Jes. XXXVIII: 18. Zal er dan een einde komen aan de verheerlijking van den naam van Jehova? en is deze dus slechts voor een tijd?

Onze dichter antwoordt ontkennend. Wat er dan plaats hebben zal? dit, dat de dienst van Jehova door den stervende, die zijne ziel niet in het leven kan houden, als eene erfenis aan zijne kinderen wordt overgegeven en toevertrouwd. De geslachten mogen voorbij gaan; men vreeze dat niet voor de verheerlijking en den dienst van Jehova. Deze zal blijven bestaan, het ééne geslacht voor, en het andere na. „Het zaad zal Hem dienen; het zal den Heer worden aangeschreven van geslacht tot geslacht".

Voor het eerst wordt in dezen psalm hier de uitdrukking Heer gebruikt. Het is de samenvatting

van hetgeen in vs 29 gezegd was, dat het koningschap aan Jehova behoort, en dat Hij over de volkeren heerscht.

Hij is de Heer, in volmaakten en door niets beperkten zin. Maar daarom is ook de toekomst, ook die der menschenwereld, aan Hem!

Hierdoor wordt mijne opvatting van de laatste woorden van vs 31 bepaald. Ik vertaal deze op dezelfde wijze als de Statenvertaling [22]): het, t. w. het zoo even genoemde zaad, zal den Heer aangeschreven worden, of m. a. w. als Hem toebehoorende, op Zijn naam worden gesteld.

Wij hebben hier de gedachte, die ook Ps. LXXXVII en Jes. XLIV : 5, schoon op andere wijze, is uitgesproken, dat ook vreemden, hier de geslachten der toekomst, zich beschouwen en door Jehova worden beschouwd als Zijn eigendom, als ingeschreven op de lijsten zijner onderdanen.

Tegen de vertaling van v. d. Palm e. a.: „van den Heer zal worden verhaald aan het nageslacht (of aan volgende geslachten)", is dit bezwaar, dat het woord geslacht, zoo op zich zelf, de beteekenis niet heeft van nageslacht. Ook past deze opvatting lang zoo goed niet in het verband.

Maar de dichter blijft niet staan bij een enkel geslacht. Wat hij verwacht, gaat tot in het oneindige voort. Het eene geslacht gaat, en het andere komt; en ook dat andere behoort aan Jehova en staat in Zijn dienst. En wat zal dat dan doen?

Wat anders dan voortgaan met de verkondiging van wat God heeft gedaan?

„Zij zullen komen", zoo heet het dan ook in de laatste verzen, „en verkondigen Zijne gerechtigheid aan het volk, dat nog geboren moet worden, want .... Hij heeft het gedaan!"

In deze verzen treft ons allereerst de vermelding van de gerechtigheid Gods.

Wij hebben ons daarbij rekenschap te geven van de beteekenis, die dit woord in het Oude Testament heeft.

Deze is niet in de eerste plaats die van rechtvaardigheid in den zin van een geven aan ieder van wat hij verdient: straf den kwaden, en den goeden loon. Voor zoo ver het woord in het Oude Testament in deze eenigszins rechterlijke beteekenis voorkomt, is dit een gebruik er van, dat uit de oorspronkelijke beteekenis is afgeleid.

Veeleer wordt er door te kennen gegeven een zich houden aan den regel; waar het van God gebruikt wordt, natuurlijk aan den regel, dien Hij zich zelf heeft gesteld.

God staat tegenover Zijn volk, tegenover de Zijnen niet vrij. Hij kan tegenover hen niet naar willekeur handelen. Hij heeft zich gebonden aan Zijn Verbond.

Welnu, Zijne gerechtigheid is, dat Hij zich houdt aan hetgeen Hij in dezen eenmaal door woord en daad heeft beloofd. Noch de zonde des volks, noch de overmoed van machtige vijanden houdt Hem daarvan terug. Hij blijft in Zijne woorden en daden,

in Zijne beloften en bedreigingen, in Zijn helpen en verlaten zich zelven gelijk. Dat is Zijne gerechtigheid.

Van daar dat geen woord daarmee zoo gelijksoortige beteekenis heeft als het woord trouw. In tal van verbindingen worden de woorden gerechtigheid en trouw, of wat hetzelfde is: gerechtigheid en waarheid te samen gevoegd. Men kan zeggen: zij dekken elkander, zij behooren bijeen.

Ook iets anders, dat in het Oude Testament zeer de aandacht trekt, wordt daardoor verklaard. Ik bedoel dit, dat men zich daar zoo dikwijls en in zoo velerlei gevallen beroept op de gerechtigheid Gods, waar wij huiveren zouden dat te doen.

Inderdaad, er is weinig, dat ons Christenen, die aan het „alleen uit genade" gewoon zijn, in het Oude Testament zoo vreemd in de ooren klinkt, als dit zich telkens weder beroepen op Gods gerechtigheid, dit „om Uwer gerechtigheid wil", dit hopen op de gerechtigheid Gods.

Men vraagt al licht, zou er dan werkelijk in Israël zoo weinig besef van geweest zijn, dat als God ons, en ook de Israëlieten, wilde doen naar recht en niet naar genade, er bitter, bitter weinig voor eenigen mensch te hopen zou zijn? En men gaat spreken van eigengerechtigheid, van gemis aan diepte van zelfkennis, van al te weinig zondegevoel.

En toch dat alles is allerminst af te leiden uit dat beroep op, en dat schuilen bij de gerechtigheid Gods. Deze is niet met de genade in strijd. Zij bestaat

niet in een vergelden naar de verdiensten des menschen, en mag niet met een zuiver rechterlijk oordeelen op ééne lijn worden gesteld.

Integendeel, op tal van plaatsen in het Oude Testament worden gerechtigheid en genade in éénen adem genoemd. Deze bewijzen, dat de gerechtigheid Gods enkel en alleen op Zijne genade berust. Zij is het trouw blijven, ondanks en in weerwil van alles, aan wat God eenmaal uit vrije genade heeft vastgesteld en beloofd. Zonder haar had ook de genade van God geen bestand.

Welnu ook in onze plaats heeft dit alles beteekenis. Wat verteld worden zal tot in verre geslachten, het is juist deze gerechtigheid Gods. Er valt op God te rekenen; er kan staat gemaakt worden op Zijne beloften; men behoeft niet aan Zijne hulp te wanhopen, ook al schijnt het dat Hij Zijn aangezicht voor den lijder verbergt.

In zooverre ligt juist in dit woord de samenvatting van alles wat de ervaring dezen lijder geleerd heeft, de kostelijke winst, die hij persoonlijk in kennisse Gods uit zijn lijden heeft opgedaan.

Dit heeft groote beteekenis, vooral ook in verband met vroegere uitspraken in dezen psalm. Vs 5 en 6 was met zoovele woorden de vrees uitgesproken, dat God ten opzichte van dezen lijder ontrouw was geworden aan de gedragslijn, die Hij met de vaderen gevolgd was, en afgeweken van wat men toch op goede gronden van Hem had verwacht. En dat niet alleen, maar ook was er, vs 10, 11, aan herinnerd,

dat Hij in vroegere dagen altoos met teedere liefde voor dezen lijder gezorgd had. Hij had hem van zijne geboorte af met Zijne gunstbewijzen omringd, en — nu deed Hij, als kende Hij hem niet meer. Dat alles scheen — en ware het aldus, het zou ook werkelijk geweest zijn — in strijd met de „gerechtigheid" Gods.

Maar neen, aldus is het niet. Jehova blijft zich zelven getrouw, en daarom laat men komen van alle oorden der aarde, en Zijne gerechtigheid luide verkonden, nu en van geslacht tot geslacht!

Ook dat laatste: „van geslacht tot geslacht!" Had de dichter, vs 31, van het nakroost gesproken, ook in het laatste vers blijft zijn blik op de toekomst gericht. Ook aan het volk, dat nog geboren moet worden, worde de gerechtigheid van Jehova gemeld!

En waarom? Het antwoord luidt: „want Hij heeft het gedaan!" Dat is het slot; en mij dunkt, een eigenaardiger, meer beteekenend slot kon voor dezen psalm moeilijk worden bedacht!

Naar het Hebreeuwsch taaleigen, dat wij ook elders in dezen psalm konden opmerken, vg. bl. 20, wordt niet met zoo vele woorden gezegd, wat Jehova gedaan heeft. In het Hollandsch kan dit ook hier niet anders worden uitgedrukt dan door invoeging van het onbepaalde voornaamwoord het.

Toch kan het ook zoo nog, in verband met de zeer onbestemde en in allerlei nuances voorkomende beteekenis van het Hebreeuwsche werkwoord

doen, op tweeërlei wijze worden omschreven. En wel óf aldus, dat men het zoo even genoemde woord gerechtigheid in gedachten als voorwerp invoegt, zoodat men den zin verkrijgt: „want Hij heeft Zijne gerechtigheid gedaan, d. i. bewezen, ten uitvoer gebracht", óf aldus, dat men het werkwoord doen, in verband met den hoofdinhoud van den psalm in meer absoluten zin opvat, en dan aldus vertaalt: „want Hij heeft het gedaan", d. i. Hij heeft alle dingen goed gemaakt, Hij heeft gewerkt op raadselachtige wijze, den lijder door de duisternis voerend, maar ten slotte hem doende komen in het heerlijkste licht.

Bij alle verschil in bijzonderheden komen in hoofdzaak beide verklaringen op hetzelfde neer. De gedachte is in elk geval deze, dat Gods werk, voor menschen onbegrijpelijk, maar zeker tot een heerlijk einde voerend, gepredikt moet worden aan alle plaatsen, in alle omstandigheden en door alle tijden, juist omdat het het werk van God is.

En inderdaad er is niets, dat ten slotte meer bevrediging geeft. Het is het Evangelie in zijn kortst denkbaren vorm. Het is het woord van het overwinnend geloof. Het is in den grond der zaak het „Het is volbracht", van Golgotha's kruis.

Dat zou het niet zijn, indien het gezegd moest worden van een God, wiens beste benaming zijn zou de groote Onbekende. Maar dat is het wel, waar het van een God wordt gezegd, wiens naam is: „Ik zal zijn, die Ik zijn zal", en die alles voor

ons wezen wil. Dat is het wel, waar het gezegd kan worden van den „Vader, die in de hemelen is".

Ook in dat opzicht staan wij hier voor een woord, dat in allen deele onder het Nieuwe Verbond is „vervuld".

„God heeft het gedaan", zoo eindigt de dichter na de ervaring, die hij van Gods wonderbaar verlossende macht heeft opgedaan. En wij spreken daarop ons „Amen". Maar de Verlossing, waaraan wij daarbij denken, die ons geworden is, en die ons gebracht heeft uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht, is meer dan door dezen dichter kon worden vermoed. Zij is die van de zonde en van den dood in den vreeselijksten zin van dat woord. „God heeft het gedaan!" Zoo laat ons dan niet rusten, voordat deze prediking de wereld en de eeuwen vervult.

Ik noemde dezen psalm een lijdens- en zendingspsalm. Ik behoef die benaming niet meer te verdedigen. De tusschenschakel is de zekerheid van door God te zijn verlost.

Bij die zekerheid vallen de klaagtoonen weg, en de zendingsijver wordt wakker. Want ook in dezen geldt het woord van den Heiland: „En het water, dat ik hem geven zal, zal in hem worden tot eene fontein, springende tot in het eeuwige leven."

Lezers, zoo worde het met u en met mij!

Ten slotte geef ik hier eene vertaling van dezen psalm.

vs 2. **Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten, verre zijnde van mijn geschrei, van de woorden mijns kermens?**

vs 3. **Mijn God, ik roep des daags, maar Gij antwoordt niet; des nachts, maar mij geworden geen verpoozing!**

vs 4. **En ... Gij zijt heilig, tronende op de lofzangen Israëls.**

vs 5. **Op U hebben onze vaderen vertrouwd; zij hebben vertrouwd en Gij hebt ze verlost;**

vs 6. **tot U hebben zij geroepen, en zij zijn gered geworden; op U hebben zij betrouwd en zij zijn niet beschaamd!**

vs 7. **En ik ben een worm, en geen mensch, een smaad van menschen en veracht bij de menigte;**

vs 8. **allen, die mij zien, spotten over mij, zij trekken de lip op; zij schudden het hoofd:**

vs 9. „Hij heeft het op Jehova gewenteld ; die verlosse hem, die redde hem uit, naardien Hij een welbehagen aan hem heeft".

vs 10. Immers, Gij hebt mij uit den moederschoot doen voortkomen; mij veilig doen rusten aan de borst mijner moeder;

vs 11. op U ben ik verwezen geworden van de geboorte af; van den schoot mijner moeder af zijt Gij mijn God.

vs 12. Wees niet verre van mij, want de nood is nabij, en er is niemand, die helpt!

vs 13. Vele varren omringen mij, mij omsingelen stieren van Basan;

vs 14. zij sperren hunnen muil tegen mij op, een verscheurende brullende leeuw.

vs 15. Als water ben ik uitgegoten, en uit elkander gegaan zijn al mijne beenderen; mijn hart is als was, het is gesmolten binnen in mij;

vs 16. mijne kracht is uitgedroogd als eene potscherf; mijne tong kleeft aan het gehemelte; en in het stof des doods legt Gij mij neer.

vs 17. Waarlijk, honden omringen mij; eene rotte van boosdoeners houdt mij ingesloten; zij hebben mijne handen en mijne voeten doorgraven (?);

vs 18. ik kan al mijne beenderen tellen.
Zij zien het aan, beschouwen mij [met welgevallen],

vs 19. verdeelen mijne kleederen onder zich, en werpen over mijne kleeding het lot.
vs 20. En gij, o Jehova, wees niet verre; mijne sterkte, haast U tot mijne hulp;
vs 21. red mijne ziel van het zwaard, mijne eenige uit de macht van den hond;
vs 22. verlos mij uit den muil van den leeuw; en uit de hoornen der buffels .... hebt Gij mij verhoord!

vs 23. Ik zal Uwen naam mijnen broederen vertellen; in het midden der gemeente zal ik U prijzen:
vs 24. „Gij, die Jehova vreest, prijst Hem; al gij zaad Jakobs, eert Hem, en hebt ontzag voor Hem, gij gansche zaad Israëls!
vs 25. want Hij veracht noch versmaadt den verdrukte in zijne ellende, noch verbergt Zijn aangezicht voor hem; maar Hij hoort, wanneer hij tot Hem roept".
vs 26. Van U komt mijn loflied in de groote gemeente; mijne geloften zal ik U betalen, in tegenwoordigheid van die U vreezen;
vs 27. de lijdenden zullen eten en verzadigd worden; die Jehova zoeken, zullen Hem prijzen: „Uwlieder hart leve tot in eeuwigheid!
vs 28. Gedenken zullen het en zich tot Jehova bekeeren al de einden der aarde, en alle geslachten der volken zullen zich voor U nederwerpen;

vs 29. **want het koningschap behoort aan Jehova, en Hij heerscht over de volken!**

vs 30. **Bukken en zich nederwerpen zullen alle levenskrachtigen; allen, die in het stof nederdalen, zullen zich voor Zijn aangezicht buigen;**

en die zijne ziel niet in het leven kan be-

vs 31. **houden, diens zaad zal Hem dienen.**

Het zal Hem worden aangeschreven van

vs 32. **geslacht tot geslacht; zij zullen komen en Zijne gerechtigheid verkondigen, aan het volk dat geboren zal worden; want.... Hij heeft het gedaan!**

AANTEEKENINGEN.

1. bl. 11. In het Hebreeuwsch staat *mîsjoeathi;* men leze *misjsjaw'athi*, een woord, dat o. a. ook voorkomt Ps. XVIII: 7, XXXIX: 13, en daar in de Statenvertaling door geroep wordt vertaald.

2. bl. 14. Vg. over het begrip heilig, mijn *Viertal voorlezingen over Profeten des O. Verbonds*, bl. 5 v..

3. bl. 18. Letterlijk staat hier: „verachte des volks." Doch het Hebreeuwsche woord *âm*, dat hier gebezigd is, komt ook menigmaal voor in de zeer vage beteekenis van lieden, zonder dat daarbij bepaald aan een volk als zoodanig, d. w. z. aan de eene of andere natie gedacht is; zoo ook hier.

4. bl. 19. Zie over deze plaatsen mijne Bijbelstudie over Jes. LIII in *Stemmen v. Waarheid en Vrede*, 1886, April-nommer.

5. bl. 20. Statenvertaling: „zij steken de lip uit"; VAN DER PALM: „zij steken de tong uit", DYSERINCK: „zij plooien de lippen".

6. bl. 21. Letterlijk staat er eene gebiedende wijs: wentel enz., evenals Ps. XXXVII: 5, Spr. XVI: 3. Daartegen is echter dit bezwaar, dat in de volgende woorden in den 3^{den} pers. over, in plaats van in den 2^{den} pers. tot den lijder gesproken wordt. Men doet daarom beter met in het Hebreeuwsch in plaats van de gebiedende wijs *gôl*, gelijk er nu staat, te lezen het perfectum *gal*, of nog beter *galal*. Ook de Statenvertaling,

in navolging van de Alexandrijnsche vertaling, vertaalt aldus: hij heeft, enz..

7. bl. 25. Het woord, Hebreeuwsch *gôchi*, dat ik door: „Gij hebt mij doen voortkomen", de Statenvertaling door: „Gij hebt mij uitgetogen", vertaalde, levert eenige moeilijkheid op. De eenvoudigste vertaling. waarbij het wordt afgeleid van het werkw. *goe'ch* zou zijn: mijn voortkomen. Ten einde er de transitieve beteekenis voor te verkrijgen, die hier geeischt wordt, leidt men het af van een werkwoord *gachach*, dat dan te voorschijn brengen beteekenen moet, maar dat elders niet voorkomt. Het best zou wellicht zijn onze plaats op dit punt in overeenstemming te brengen met Ps. LXXI: 6. Daar staat: *gôzi*, Statenvertaling: mijn uithelper. Men kan daar vertalen: „uit mijner moeders schoot hebt Gij mij losgemaakt", of ook met v. d. Palm en Dyserinck: „van den schoot mijner moeder af waart Gij mijn weldoener." Daar het voor de zaak echter weinig verschil maakt, heb ik in onze plaats aan het „Gij hebt mij doen voortkomen", de voorkeur gegeven. Bij zeer groote overeenkomst, wijkt Ps. LXXI: 5, 6 toch ook nog in verscheidene andere punten van onze plaats af.

8. bl. 25. De vertaling der Statenoverzetting: „die mij hebt doen vertrouwen, zijnde aan mijner moeders borst", doet aan de duidelijke bedoeling van de Hebreeuwsche woorden te kort.

9. bl. 30. Letterlijk staat er geweldigen van Basan, maar gelijk meermalen is dit de aanwijzing der in Basan in groote menigte aanwezige, en door hunne sterkte algemeen bekende runderen. De Statenvertaling heeft: „sterke stieren van Basan", met invoeging van het tweede woord.

10. bl. 31. In plaats van het Hebreeuwsche woord *kôchi*=

mijne kracht lezen velen, met omzetting der consonnanten *chikki* = mijne keel, ten einde betere aansluiting te krijgen met het volgende mijne tong.

11. bl. 34. Vg. over de voorstelling aangaande den *sjeôl* mijne Bijbelstudie over Psalm XVI, in *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, 1887, Novembernommer.

12. bl. 38. Er staat *kâᵉri jadaj woraglâj*. Volmaakt dezelfde vorm *kâᵉri* komt ook nog voor Jes. XXXVIII: 13, waar hij eveneens de beteekenis heeft van als een leeuw. Des te opmerkelijker is de Masorethische aanteekening, dat deze vorm in beide plaatsen verschillende beteekenis heeft. Men moet er uit opmaken, dat de Masorethen onze plaats anders verstonden; maar hoe, blijkt niet.

13. bl. 39. Inplaats van *kaᵉri* leest men dan *kaᵉroe*. Om de vertaling doorgraven te verkrijgen stelt men het gelijk met *karoe*, 3de pers. plur. perf. van *kara* = graven. De gelijkstelling van dit graven met doorgraven = doornagelen van handen en voeten, is echter ook dan nog aan zeer groote bedenking onderhevig.

14. bl. 39. Inplaats van *kaᵉri* stelt Dyserinck voor te lezen *kᵉêb*, vg. o. a. Job II: 23, waardoor de zin ontstaat: „(enkel) pijn zijn mijne handen en mijne voeten", of *kaᵉboe*, vg. Ps. LXIX: 30: „smart lijden mijne handen en mijne voeten."

15. bl. 45. Dat de vertaling eenhoorn, schoon uit de Alexandrijnsche vertaling overgenomen, niet gelukkig is, blijkt o. a. reeds uit het feit, dat Deut. XXXIII: 17 gesproken wordt van de hoornen van den eenhoorn (enkelv.) Vg. over het hier bedoelde dier: Dr. Friedr. Delitzsch *Prolegomena*

eines neueu hebr.-aram. Wörterbuchs zum A. T., Leipzig, 1886 bl. 15 v.. Ik neem daaruit de volgende regelen over: „Wir wissen jetzt durch die Keilschriftliteratur und die assyrischen Reliefs was für ein Thier der *rêm* oder, wie er bei den Assyrern heisst, der *rêmu* war, — es ist der gewaltige, mit starken gekrümmten Hörnern ausgerüstete, grimmig blickende Wildochs, ein Thier des Waldes und des Gebirges, welches die Spitzen der höchsten Berge erklimmt, ein Thier von riesiger Körperkraft, dessen Jagd gleich der Löwenjagd ihrer Gefährlichkeit wegen für die assyrischen Könige besondere Anziehungskraft hatte, ein Thier, das durch seine Furcht einjagende Stärke und Unnahbarkeit den Elamiten, Babyloniern, wie Assyrern würdig erschien, um unter seinem Ebenbild die Wächter ihrer Tempel und Paläste, die sog. Stiergottheiten darzustellen." Dat ik het woord door buffel vertaalde, geschiedde alleen gemakshalve ten einde eene meer bekende diersoort te noemen. Voor het overige schijnt het uitgemaakt, dat de buffel eerst kort vóór onze tijdrekening uit Arachosië verder naar Klein-Azie gekomen is.

15. bl. 55. De Hebreeuwsche woorden zijn *âni*, meer passief, en *anaw* meer reflexief.

16. bl. 58. Er staat *j'réaw* = die Hem vreezen; men leze: *j'réèka* = die U vreezen. Ook v. d. Palm vertaalt aldus.

17. bl. 60. Op voorgang van de Alexandrijnsche vertaling vertaalt o. a. van der Palm: hun hart. Dit berust op de lezing *l'babam* inplaats van *l'babkem* = uw hart. Deze lezing komt ook in enkele Hebreeuwsche handschriften voor. Zij is in zooverre eenvoudiger, als dan deze wensch niet aan de verloste en nu God verheerlijkende lijders in den mond gelegd wordt, maar door den dichter over hen wordt geuit.

Er hangt mede samen, dat dan ook de eerste helft van vs. 27 niet als eene stellige verklaring van hetgeen geschieden zal, maar als een wensch, wat geschieden moge, wordt opgevat: „dat de armen eten enz.!"

19. bl. 61. Geplaatst in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, 1887, Novembernommer.

20. bl. 66. Over de verschillende verklaringen, die er van dit „vetten der aarde" gegeven zijn, slechts een enkel woord. Meest wordt het als rijken omschreven. Het komt mij echter voor, dat de gedachte levenskrachtig, in den vollen bloei des levens staande, er minstens evenzeer in gevonden kan worden. Voor de vertaling van v. d. Palm: geringen der aarde, zie ik geen enkelen grond. Sommigen stellen eene tekstwijziging voor: *j'sjéné* in plaats van *disj'né*, ten gevolge waarvan de vertaling wordt: allen die in de aarde slapen. Hierdoor verkrijgt men eene soortgelijke gedachte als die der volgende woorden: allen die in het stof neerdalen. Het komt mij echter voor, dat eene tegenstelling hier meer gewenscht is dan eene herhaling. Zie verder den tekst.

21. bl. 67. De ons overgeleverde tekst luidt: *akᵉloe wajjisj'tachʰwoe* = zij hebben gegeten en zich nedergeworpen. Ik lees *jikkaphoe wᵉjisj'tachʰwoe* = zij zullen zich buigen en zich nederwerpen. Het eerstgenoemde werkwoord komt in dezen zelfden zin van zich nederbuigen voor God, ook voor o. a. Micha VI: 6.

22. bl. 69. Met dit onderscheid, dat de Statenvertaling heeft in geslachten, terwijl ik vertaal: van geslacht tot geslacht. De Statenvertaling is meer letterlijk. Ik zou inplaats van *laddôr* = in of aan het geslacht, gelijk er nu staat, willen lezen *lᵉdôr dôr* = van geslacht tot geslacht, vg. o. a. Exod. III: 15.

3 2044 069 587 88

1 2 3 4 5 6 7 8 9

VALETON, Josua
AUTHOR

Psalm XXII een lijdens-
TITLE

Call Number
453.6
V168p

VALETON, Josua 453.6
Psalm XXII een lijdens- V168p
en zendingspsalm.